

Återkrav

Vägledningarna innehåller en samlad information om vad som gäller på ett visst område och är ett stöd i handläggningen.

En vägledning kan innehålla beskrivningar av

- författningsbestämmelser
- allmänna råd
- förarbeten
- rättspraxis
- JO:s beslut

En vägledning kan även innehålla beskrivningar av *hur* man ska handlägga ärenden på det aktuella området och vilka metoder som då ska användas.

Vägledningarna uppdateras fortlöpande. Omtryck görs bara vid större ändringar. Mindre ändringar arbetas in i den elektroniska versionen. Den elektroniska versionen hittar du på [http://www.forsakringskassan.se/Om försäkringskassan/](http://www.forsakringskassan.se/Om_forsakringskassan/) Ladda ner vägledningarna.

Du som arbetar på Försäkringskassan hittar dem också på Fia.

Upplysningar: Försäkringskassan
Huvudkontoret
Enheten för generella försäkringsfrågor

Innehåll

Förkortningar	7
Sammanfattning	8
Läsanvisningar	9
1 Inledning	10
1.1 Innehåll i den här vägledningen	10
1.2 Tillämplig lagstiftning	10
1.2.1 Socialförsäkringsbalken	10
1.2.2 Lagstiftning före den 1 januari 2011.....	10
1.2.3 Vilken lag som ska tillämpas	11
2 Allmänt om reglerna om återkrav	12
2.1 Vikten av att utreda återkrav	12
2.2 Är ett återkrav en ändring till den försäkrades nackdel?.....	12
2.3 Återkravsutredning	12
2.4 Reglering om återkrav	13
2.4.1 Återkrav av aktivitetsstöd och utvecklingsersättning.....	13
2.4.2 Återkrav av bostadsbidrag	13
2.4.3 Återkrav av sjuklön och sjuklönegaranti.....	13
2.4.4 Återkrav av underhållsstöd.....	14
2.4.5 Återkrav av etableringstillägg och bostadsersättning.....	14
3 Utbetalningar som omfattas och som inte omfattas av reglerna om återkrav	15
3.1 Exempel på situationer när reglerna om återkrav ska användas.....	15
3.2 Misstagsbetalningar som inte omfattas av reglerna om återkrav.....	16
3.2.1 Vad är <i>condictio indebiti</i> ?	16
3.2.2 När ska principen om <i>condictio indebiti</i> tillämpas?	17
3.2.3 Rättspraxis om <i>condictio indebiti</i>	17
3.2.4 Metodstöd – <i>Condictio indebiti</i>	18
3.2.5 Om personen inte betalar.....	18
3.3 Avräkning av icke berättigade förmåner inom EU/EES samt Schweiz	18
3.3.1 Tillämpliga förordningar och artiklar	18
3.3.2 Avräkning enligt artikel 72.1 i förordning 987/2009.....	19
4 Vem kan återkrävas och till vem ska beslutet skickas?	21
4.1 Huvudregel – Den som beviljats ersättningen ska återkrävas	21
4.2 Återkrav mot minderårig	21
4.2.1 Metodstöd – återkrav mot minderårig	21
4.3 Återkrav av assistansersättning	21
4.4 Återkrav av bostadsbidrag	22
4.5 Återkrav av underhållsstöd.....	22
4.6 Återkrav när den försäkrade har en god man	22
4.7 Återkrav när den försäkrade har en förvaltare	22
4.8 Återkrav mot företag och föreningar.....	22
4.8.1 Handelsbolag	23
4.8.2 Kommanditbolag	23
4.8.3 Aktiebolag.....	23

4.8.4	<i>Ekonomisk förening</i>	23
4.9	Återkrav mot myndigheter, kommuner och landsting.....	24
4.10	Återkrav mot dödsbo	24
5	Vad är en felaktig utbetalning?	25
5.1	Definition av begreppet felaktiga utbetalningar	25
5.2	När är en utbetalning felaktig?	25
5.2.1	<i>Felaktiga utbetalningar som understiger 1 000 kronor</i>	25
5.2.2	<i>Ta ställning till rätten till den utbetalda ersättningen</i>	26
5.3	Preskription av felaktiga utbetalningar	26
6	Allmänt om återbetalningsskyldighet	27
6.1	Reglering av återbetalningsskyldighet	27
6.2	Återbetalningsskyldighet enligt 108 kap. 2 § SFB.....	27
7	Återbetalningsskyldighet enligt 108 kap. 2 § SFB – den försäkrade har orsakat den felaktiga utbetalningen	28
7.1	Den som lämnar oriktiga uppgifter är alltid återbetalningsskyldig.....	28
7.2	Om den försäkrade inte fullgjort uppgifts- eller anmälningsskyldighet.....	28
7.2.1	<i>När uppkommer uppgifts- eller anmälningsskyldigheten?</i>	29
7.2.2	<i>Anmälan ska vara klar, tydlig och definitiv</i>	29
7.2.3	<i>Om den försäkrade har anmält uppgifter till Försäkringskassan i annat sammanhang</i>	29
8	Återbetalningsskyldighet enligt 108 kap. 2 § SFB – den felaktiga utbetalningen orsakad av annan	31
8.1	Förutsättningen för återbetalningsskyldighet – inse eller skäligen borde ha insett.....	31
8.1.1	<i>När borde den försäkrade skäligen ha insett?</i>	31
8.1.2	<i>Vid vilken tidpunkt borde den försäkrade senast skäligen ha insett felaktigheten?</i>	32
8.1.3	<i>Vilka uppgifter ska ligga till grund för bedömningen?</i>	32
8.2	Omständigheter som påverkar bedömningen av om den försäkrade skäligen borde ha insett	32
8.2.1	<i>Felaktiga uppgifter i beslutet eller felaktigt beslut</i>	33
8.2.2	<i>Information om att rätten till ersättning kan påverkas</i>	33
8.2.3	<i>Skillnad mellan den faktiska utbetalningen och det som borde ha betalats ut</i>	34
8.2.4	<i>Tidigare erfarenhet av utbetalningar från socialförsäkringen</i>	35
8.2.5	<i>Bristande kunskap om reglerna</i>	35
8.2.6	<i>Den försäkrades personliga omständigheter</i>	36
9	Bedömning av återbetalningsskyldighet enligt andra regler än 108 kap. 2 § SFB	37
9.1	Bostadsbidrag och underhållsstöd- strikt återbetalningsskyldighet	37
9.2	Aktivitetsstöd och utvecklingsersättning.....	37
9.3	Etableringstillägg och bostadsersättning.....	37
10	Allmänt om eftergift	38
10.1	Syftet med eftergift	38
10.2	Reglering av eftergift	38
10.3	Eftergift ska alltid prövas om den försäkrade är återbetalningsskyldig.....	38
10.4	En sammanvägd bedömning	39
10.5	Eftergiftsbedömningar i rättspraxis.....	39
10.6	Beakta omständigheter som rör den försäkrade	39
10.7	Hur stor del av beloppet kan efterges?	40

10.8	Metodstöd – dubbelattestering av höga belopp som efterges	40
10.9	Eftergift enligt RAR 2002:14 – belopp under 1 000 kr	40
10.10	Skilja på eftergift i bedömning av återkrav och eftergift vid fordringshantering	41
11	Eftergiftsbedömning enligt 108 kap. 11 § SFB	42
11.1	Den försäkrade har orsakat eller medverkat till den felaktiga utbetalningen	42
11.2	Den försäkrades uppfattning om utbetalningens riktighet	43
11.3	Om Försäkringskassan orsakat eller medverkat till den felaktiga utbetalningen	43
11.3.1	<i>När Försäkringskassan har känt till de korrekta uppgifterna eller ändrade förhållanden .....</i>	<i>43</i>
11.3.2	<i>Försäkringskassans dröjsmål med en utredning .....</i>	<i>44</i>
11.3.3	<i>Om Försäkringskassan har hjälpt till att fylla i ansökan .....</i>	<i>44</i>
11.4	Eftergift av ekonomiska skäl	44
11.4.1	<i>Utredning av den försäkrades betalningsförmåga .....</i>	<i>45</i>
11.4.2	<i>Om den försäkrade har fler skulder eller är beviljad skuldsanering .....</i>	<i>45</i>
11.4.3	<i>Beräkning av betalningsförmåga .....</i>	<i>46</i>
11.5	Högt återkravsbelopp eller lång återkravsperiod	47
11.6	Den försäkrade betalar tillbaka innan beslut fattas om återkrav	48
11.7	Den försäkrades hälsa	48
11.8	Den försäkrades ålder	49
12	Eftergiftsbedömning enligt andra regler än 108 kap. 11 §	50
12.1	Bostadsbidrag	50
12.1.1	<i>Förutsättning för att pröva rätten till eftergift .....</i>	<i>50</i>
12.1.2	<i>Bedömning av betalningsförmåga .....</i>	<i>50</i>
12.1.3	<i>Andra omständigheter som kan vara skäl för eller emot eftergift .....</i>	<i>51</i>
12.2	Aktivitetsstöd och utvecklingsersättning	51
12.3	Etableringstillägg och bostadsersättning	52
13	Beslut om återkrav	53
13.1	Utredningen är klar	53
13.2	Skillnaden mellan beslut om återkrav och beslut om att rätten till ersättning ska upphöra	53
13.3	Vissa beslut om återkrav ska beslutas enligt den särskilda beslutsordningen	53
13.4	Kommunicering	54
13.4.1	<i>Reglering i förvaltningslagen .....</i>	<i>54</i>
13.4.2	<i>Huvudregel – kommunikering ska ske i återkravsärenden .....</i>	<i>54</i>
13.4.3	<i>Beslut om ej återbetalningsskyldighet eller hel eftergift behöver inte kommuniceras .....</i>	<i>55</i>
13.4.4	<i>Muntlig eller skriftlig kommunikering .....</i>	<i>55</i>
13.5	Underrättelse om beslutet	55
13.5.1	<i>Dödsbo .....</i>	<i>56</i>
13.6	Beslut	56
13.6.1	<i>Uppgifter i beslutet .....</i>	<i>56</i>
13.6.2	<i>Hänvisning till rätt bestämmelse .....</i>	<i>57</i>
13.7	När återkravet är beslutat	57
14	Skatteavdrag och kontrolluppgift	58
14.1	När den felaktiga utbetalningen är utbetald innevarande år	58
14.1.1	<i>Metodstöd – den felaktiga utbetalningen avser innevarande år .....</i>	<i>58</i>
14.2	När den felaktiga utbetalningen gäller föregående år	58

14.2.1	Ändrar inte underlag för kontrolluppgifter för föregående år.....	59
14.2.2	Omtaxering av Skatteverket.....	59
15	Övrigt.....	60
15.1	Skadestånd	60
15.2	Bokföring och registrering av dagar	60
	Källförteckning	61
	Sakregister.....	65
	Bilaga 1: Anmälningsskyldighet enligt regler före 2011	69
	Bilaga 2: Flödesschema om återbetalningsskyldighet	72

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslagen (1975:1385)
AFL	Lagen (1962:381) om allmän försäkring
AK	Administrativa kommissionen för social trygghet för migrerande arbetare
EFL	Lag (1911:55) om ekonomiska föreningar
FAS	Förordningen (1996:1100) om aktivitetsstöd
FL	Förvaltningslagen (1986:223)
FÖD	Försäkringsöverdomstolen
HBL	Lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
KFM	Kronofogdemyndigheten
KRNG	Kammarrätten i Göteborg
KRNJ	Kammarrätten i Jönköping
KRNS	Kammarrätten i Stockholm
KRSU	Kammarrätten i Sundsvall
PM	Pensionsmyndigheten
RAR	Riksförsäkringsverkets allmänna råd
RegR	Regeringsrätten
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SBL	Skattebetalningslagen (1997:483)
SED	Structured Electronic Document
SFB	Socialförsäkringsbalken
SFBP	Lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken
SJI	Sjukpenninggrundande inkomst
SjLL	Lagen (1991:1047) om sjuklön
TFP	Tillfällig föräldrapenning

Sammanfattning

Denna vägledning beskriver reglerna om återkrav. Den beskriver framför allt den generella regeln i 108 kap. 2 § socialförsäkringsbalken, men även andra regler om återkrav.

Vägledningen behandlar dock inte återkrav av alla förmåner, utan vissa förmåner har undantagits från den här vägledningen. För dessa förmåner finns beskrivning av återkravsreglerna i respektive vägledning. Följande förmåner har undantagits:

- statligt tandvårdsstöd
- återbetalningsskyldighet vid första avstämning av slutligt bostadsbidrag
- avstämning av steglös avräkning av sjukersättning och arbetsskadelivränta
- bilstöd
- arbetshjälpmedel
- bidragsskyldiga inom underhållsstöd.

Ett återkrav kan ställas mot en person när Försäkringskassan bedömt att han eller hon är skyldig att betala tillbaka en felaktigt utbetalad förmån och att det inte finns skäl att befria personen från att betala tillbaka pengarna.

Vägledningen behandlar även följande:

- vad som är en felaktig utbetalning
- vilka utbetalningar som ska återkrävas enligt reglerna om återkrav
- vilka utbetalningar som ska återkrävas enligt principen om *condictio indebiti*
- vem som kan återkrävas på felaktig utbetalning
- anmälningsskyldighet och upplysningsskyldighet
- eftergift
- vad som ska ingå i ett återkravsbeslut
- preskription

Läsanvisningar

Denna vägledning ska vara ett hjälpmedel för Försäkringskassans medarbetare i handläggningen. Den kan också vara ett stöd vid utbildning av Försäkringskassans personal.

Vägledningen redovisar och förklarar lagar och andra bestämmelser. Den redogör för de delar av lagens förarbeten som är särskilt viktiga för att förstå hur lagen ska tillämpas. Den redogör också för rättspraxis samt för Försäkringskassans rättsliga ställningstaganden. Som en bilaga till vägledningen finns en tabell med uppgifter om lagbestämmelserna för uppgifts- och anmälningsskyldighet som gällde innan socialförsäkringsbalken (SFB) trädde i kraft.

Vägledningen innehåller också en beskrivning av *hur* man ska handlägga ärenden och vilka metoder som då ska användas för att åstadkomma både effektivitet och kvalitet i handläggningen. Rubriken till sådana kapitel eller avsnitt inleds med ordet Metodstöd.

Hänvisningar

I vägledningen finns hänvisningar till lagar, förordningar, föreskrifter, allmänna råd, Försäkringskassans rättsliga ställningstaganden och interna styrdokument, förarbeten, rättsfall, JO-beslut och andra vägledningar. Det finns även hänvisningar till Rune Lavins bok ”Återbetalning av social ersättning”, Norstedts, 1986.

Hänvisningen finns antingen angiven i löpande text eller inom parentes i direkt anslutning till den mening eller det stycke den avser.

I en bilaga till vägledningen finns en källförteckning som redovisar de lagar, förordningar, domar etc. som nämns i vägledningen.

Historikbilaga

Denna vägledning har reviderats. I en bilaga till vägledningen finns en historikbilaga. Den innehåller en kortfattad beskrivning av de sakliga ändringar som gjorts i respektive version av vägledningen. Genom att läsa historikinformationen får man en överblick över de viktigaste nyheterna i denna version av vägledningen.

Att hitta rätt i vägledningen

I vägledningen finns en innehållsförteckning och ett alfabetiskt sakregister. Innehållsförteckningen är placerad först och ger en översiktsbild av vägledningens kapitel och avsnitt.

Sakregistret finns sist i vägledningen och innehåller sökord med sidhänvisningar.

1 Inledning

1.1 Innehåll i den här vägledningen

Den här vägledningen beskriver reglerna om återkrav för de flesta av de förmåner som Försäkringskassan betalar ut. Vägledningen behandlar dock inte återkrav av:

- statligt tandvårdsstöd
- återbetalningsskyldighet vid första avstämning av slutligt bostadsbidrag
- avstämning av steglös avräkning av sjukersättning och arbetsskadelivränta
- bilstöd
- arbetshjälpmedel
- bidragsskyldiga inom underhållsstöd.

1.2 Tillämplig lagstiftning

Försäkringskassan kan återkräva felaktigt utbetalad ersättning upp till tio år tillbaka i tiden (se avsnitt 5.5). Beroende på när rätten till ersättning upphört kan det bli aktuellt att tillämpa olika lagstiftningar, eftersom lagstiftningen har ändrats över tid.

Här nedan behandlas i korthet reglerna om återbetalningsskyldighet och eftergift i socialförsäkringsbalken, lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) och reglerna om vilken lagstiftning som ska tillämpas.

1.2.1 Socialförsäkringsbalken

Socialförsäkringsbalken (SFB) trädde i kraft den 1 januari 2011 och ersatte då ungefär 30 av de tidigare gällande socialförsäkringsförfattningarna. SFB omfattar i stort sett samtliga socialförsäkringsförmåner som administreras av Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten och Skatteverket. Aktivitetsstöd och statligt tandvårdsstöd är exempel på förmåner som inte omfattas av SFB.

Bestämmelser om återbetalningsskyldighet och eftergift finns i 108 kap. 2 och 8–14 §§ SFB.

1.2.2 Lagstiftning före den 1 januari 2011

Innan SFB trädde i kraft fanns bestämmelserna om återkrav i olika lagar. De flesta av socialförsäkringsförmånerna omfattades av 20 kap. 4 § AFL. När det gäller de förmåner som inte omfattades av AFL fanns det antingen

särskilda återkravsbestämmelser i respektive lag eller en hänvisning till 20 kap. 4 § AFL.

Regler om återbetalningsskyldighet har dock funnits länge inom socialförsäkringen. De var inte någon saklig nyhet vid AFL:s tillkomst år 1962. Motsvarigheter finns ibland annat 1946 års lag om folkpensionering och 1947 års lag om allmän sjukförsäkring. (Jfr. Lavin, s. 25)

1.2.3 Vilken lag som ska tillämpas

I lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken (SFBP) framgår att de upphävda lagarna ska tillämpas i fråga om ersättningar, andra förmåner och betalningsskyldighet för underhållsstöd som avser tid före ikraftträdandet (1 kap. 3 §).

Det innebär att om återkravet omfattar tid före den 1 januari 2011 är det de tidigare bestämmelserna som ska tillämpas. Om återkravet gäller tid före och efter 2011 ska både den tidigare bestämmelsen (till exempel AFL), och aktuell bestämmelse i SFB tillämpas.

2 Allmänt om reglerna om återkrav

Detta kapitel innehåller en beskrivning av varför det är viktigt att utreda återkrav och en uppräkningslista av vilka paragrafer som reglerar återbetalnings-skyldighet och eftergift.

2.1 Vikten av att utreda återkrav

Försäkringskassan betalar årligen ut cirka 200 miljarder i bidrag och ersättningar. Den andel av utbetalningarna som görs på felaktiga grunder motsvarar sammantaget stora belopp. Felaktiga försäkringsbeslut och utbetalningar orsakas av både allmänheten och myndigheten. De kan vara avsiktliga eller oavsiktliga. (Försäkringskassans kontrollpolicy [2012:01])

För att allmänheten ska ha förtroende för socialförsäkringen och Försäkringskassan är det viktigt att de försäkrade får de ersättningar de har rätt till och att utbetalningarna blir rätt. Det är också viktigt för förtroendet för socialförsäkringen att Försäkringskassan åtgärdar felaktiga utbetalningar. Försäkringskassan arbetar därför aktivt för att förhindra felaktiga försäkringsbeslut och därmed felaktiga utbetalningar och bidragsbrott.

2.2 Är ett återkrav en ändring till den försäkrades nackdel?

Ett beslut som gäller en förmån som har förfallit till betalning får inte ändras till den enskildes nackdel, och inte heller i annat fall om det finns synnerliga skäl mot det (113 kap. 5 § SFB). En fråga om ändring får inte tas upp sedan mer än två år har förflutit från den dag då beslutet meddelades om inte beslutet har fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag eller om det finns andra synnerliga skäl. (113 kap. 6 § SFB)

Försäkringsöverdomstolen uttalade i en dom att dessa bestämmelser inte innebär någon inskränkning i möjligheterna till återkrav (FÖD-dom 1385-1988, är refererad 1991:10). Det innebär att bestämmelserna i 113 kap. 5 och 6 §§ SFB vare sig påverkar möjligheterna för Försäkringskassan att ställa återkrav eller hur lång tid tillbaka återkravet kan ställas. Observera dock att det finns andra lagar och regler som påverkar möjligheterna att ställa återkrav.

2.3 Återkravsutredning

Reglerna om återkrav blir aktuella när Försäkringskassan har betalat ut för mycket ersättning. En utredning av återkrav innebär att Försäkringskassan tar ställning till rätten till ersättning för förfluten tid, hur mycket som har blivit felutbetalt och om personen ska betala tillbaka den ersättning som han eller hon fått felaktigt.

Processen (2008:02) för att utreda och besluta eller meddela om återkrav beskriver hur en återkravsutredning ska göras och de olika utredningsstegen.

2.4 Reglering om återkrav

Det finns flera olika regler om återkrav. Det här avsnittet beskriver var reglerna om återkrav finns i SFB och var återkravsbestämmelserna finns för de förmåner som Försäkringskassan betalar ut men som inte omfattas av återkravsreglerna i SFB.

Reglerna om återkrav finns i 108 kap SFB. Reglerna om återbetalningsskyldighet finns i 2 § och generella regler om eftergift i 11 §. De flesta av Försäkringskassans förmåner omfattas av dessa regler. För förmåner som inte omfattas av 108 kap. 2 och 11 §§ gäller andra regler. Se vidare avsnitt 2.4.1–2.4.4.

2.4.1 Återkrav av aktivitetsstöd och utvecklingsersättning

Rätten till aktivitetsstöd respektive utvecklingsersättning regleras i förordningen (1996:1100) om aktivitetsstöd (FAS). I 23 § FAS regleras om betalningsmottagaren är återbetalningsskyldig och i 23 d § regleras möjligheterna att bevilja eftergift. Reglerna är uppbyggda enligt samma modell som 108 kap. 2 och 11 §§, men formuleras annorlunda.

2.4.2 Återkrav av bostadsbidrag

Det finns särskilda bestämmelser i SFB som gäller bostadsbidrag. I 108 kap. 9 § SFB regleras återbetalningsskyldigheten och i 108 kap. 12 – 14 §§ SFB förutsättningarna för eftergift. Se mer om detta i kapitlen om återbetalningsskyldighet och eftergift.

2.4.3 Återkrav av sjuklön och sjuklönegaranti

Vid handläggning av vissa ärenden enligt lagen [1991:1047] om sjuklön (SjLL) gäller bestämmelserna om återkrav i 108 kap. 2 och 11 §§ SFB (26 § SjLL).

En arbetstagare kan få ersättning från sjukförsäkringen i form av sjuklönegaranti när arbetsgivaren ifrågasätter arbetstagarens rätt till sjuklön (20–24 §§ SjLL). Försäkringskassan återkräver sedan arbetsgivaren på det belopp som har betalats ut till arbetstagaren. Om arbetsgivaren inte betalar det krävda beloppet handläggs ärendet enligt lagen om rättegången i arbetstvister (27 § SjLL). Detta eftersom Försäkringskassan enligt 24 § SjLL inträder i arbetstagarens rätt mot arbetsgivaren.

Bestämmelserna i 108 kap. 2 och 11 §§ SFB gäller däremot för återkrav av sjuklönegaranti om den försäkrade har fått för mycket ersättning (26 § SjLL). Se vidare vägledning 2011:1 Sjuklöneförmåner.

2.4.4 Återkrav av underhållsstöd

Reglerna om återbetalningsskyldighet för underhållsstöd finns i 108 kap. 8 § SFB. Möjligheterna att bevilja eftergift av återbetalningsskyldigheten regleras i 108 kap. 11 §.

2.4.5 Återkrav av etableringstillägg och bostadsersättning

Rätten till etableringstillägg respektive bostadsersättning regleras i förordningen (2010:407) om ersättning till vissa nyanlända invandrare. I 3 kap. 16 § regleras om betalningsmottagaren är återbetalningsskyldig och i 20 § regleras möjligheterna att bevilja eftergift. Reglerna är uppbyggda enligt samma modell som 108 kap. 2 och 11 §§, men formuleras annorlunda.

3 Utbetalningar som omfattas och som inte omfattas av reglerna om återkrav

Det här kapitlet beskriver vilka utbetalningar som omfattas av reglerna om återkrav och dessutom några utbetalningar som inte omfattas av reglerna om återkrav.

Alla utbetalningar från Försäkringskassan omfattas inte av reglerna om återkrav.

Se vidare avsnitt 3.1 för exempel på situationer när reglerna om återkrav ska användas.

Se vidare avsnitten 3.2 och 3.3 för exempel på situationer när reglerna om återkrav inte ska tillämpas.

3.1 Exempel på situationer när reglerna om återkrav ska användas

Återkravsreglerna ska användas i första hand och det bara när det exempelvis saknas regler om återkrav eller domstolspraxis begränsat möjligheterna som principen om *condictio indebiti* ska tillämpas.

Här nedan följer exempel på situationer när reglerna om återkrav ska användas.

När en försäkrad har ansökt om en förmån och

- får den utbetald men med ett felaktigt belopp
- får den utbetald flera gånger för samma tidsperiod
- får en annan persons utbetalning av samma förmån och utbetalningen beloppsmässigt överstiger det som den försäkrade rätteligen borde ha fått
- får fel förmån utbetald.

Andra situationer där reglerna om återkrav ska tillämpas är när

- den försäkrade anmäler uttag av en förmån och får den utbetald utan att ansökan har skickats in
- Försäkringskassan på grund av förväxling av personnummer felaktigt beviljar och betalar ersättning till fel person – exempelvis till en person som felaktigt blivit registrerad som förälder till ett barn. I en sådan situation ska reglerna om återkrav användas oavsett om personen som felaktigt fått ersättningen har eller har haft ett ärende hos Försäkringskassan.
- Försäkringskassan har missat att samordna ersättning vid utbetalning enligt 107 kap. 2 § SFB samt 11 och 12 §§ FAS

- Försäkringskassan betalar ut ersättning till såväl den försäkrade som till ett ombud som har fullmakt
- Försäkringskassan betalar dubbelt eller ett för högt belopp till ett ombud som har fullmakt
- Försäkringskassan betalar hela ersättningen till den försäkrade trots att det finns ett beslut om utmätning.

När Försäkringskassan betalar ut en ersättning kan en del av denna skickas till Kronofogdemyndigheten (KFM) för den försäkrades räkning. Om det blir aktuellt med återkrav i ett sådant ärende kan Försäkringskassan återkräva den försäkrade även på den del som har redovisats till KFM. Denna situation kan till exempel inträffa om en försäkrad med pågående löneutmätning har fått för mycket ersättning och delar av den felaktiga ersättningen har betalats ut till KFM.

3.2 Misstagsbetalningar som inte omfattas av reglerna om återkrav

Det inträffar ibland att Försäkringskassan gör en felaktig utbetalning som inte kan återkrävas enligt socialförsäkringens regler om återkrav. Några sådana situationer har fastställts av Försäkringsöverdomstolen (FÖD Dom 1009-1982, är refererad FÖD 1984:22 och i FÖD Dom 178-1983).

Försäkringskassan kan i en sådan situation i stället kräva tillbaka den felaktiga utbetalningen med stöd av principen *condictio indebiti*.

3.2.1 Vad är *condictio indebiti*?

Condictio indebiti är en civilrättslig princip för återkrav som innebär att den som av misstag betalat ut ett belopp till någon har rätt att få tillbaka beloppet. *Condictio indebiti* är en allmänrättslig princip som inte är reglerad i någon lag.

När Försäkringskassan begär att få tillbaka en felaktig utbetalning enligt principen om *condictio indebiti* är det inte ett förvaltningsrättsligt beslut. Det innebär att mottagaren av den felaktiga utbetalningen inte kan begära omprövning och överklaga beslutet. Ett ärende om *condictio indebiti* hanteras av de allmänna domstolarna, det vill säga tingsrätt, hovrätt och Högsta domstolen (HD). Se mer om utformning av begäran i avsnitt 3.3.4 Metodstöd – *Condictio indebiti*.

3.2.2 När ska principen om *condictio indebiti* tillämpas?

Försäkringskassan ska begära tillbaka ersättning enligt principen om *condictio indebiti*

- när Försäkringskassan har betalat ersättning till någon annan än den försäkrade trots att Försäkringskassan hade uppgifter om att betalningsmottagaren inte var behörig att ta emot betalning för den försäkrades räkning
- när Försäkringskassan har betalat ersättning till någon annan än den försäkrade på grund av felregistrering av kontonummer
- när Försäkringskassan felaktigt har betalat ut ersättning och det inte finns någon tillämplig återkravsregel.

Här nedan finns exempel på konkreta situationer när principen om *condictio indebiti* ska tillämpas

- Försäkringskassan har betalat ut ersättning till någon som utpekats som betalningsmottagare i fullmakt trots att fullmakten är återkallad och Försäkringskassan har fått uppgift om det
- Försäkringskassan har med stöd av 107 kap. 5 § SFB betalat ut ersättning till en kommun och av misstag betalat ut för mycket till kommunen
- Försäkringskassan har på grund av felregistrering av konto betalat ut ersättning till ett konto som inte innehas av den försäkrade
- Försäkringskassan har betalat ut ersättning till någon som tidigare har varit ställföreträdare för den försäkrade men inte är det längre, till exempel en förälder till någon som blivit myndig
- Försäkringskassan har betalat ut assistansersättning till en tidigare assistansanordnare trots att den försäkrade anmält byte av assistansanordnare i rätt tid
- Försäkringskassan har felaktigt eller med för högt belopp betalat ut ersättning för internationell vård (det finns inte någon tillämplig återkravsregel för internationell vård).

3.2.3 Rättspraxis om *condictio indebiti*

Huvudregeln vid *condictio indebiti* är att den som har gjort en felaktig utbetalning har rätt att kräva tillbaka pengarna. I praxis har avsteg gjorts från den regeln i vissa situationer. I domskäl har Högsta Domstolen (HD) uttalat att ”huvudregeln för *condictio indebiti* har sedan gammalt ansetts vara att den betalande har rätt att kräva tillbaka det för mycket erlagda, men avvägningen av de motstående intressen som gör sig gällande har lett till åtskilliga modifieringar, särskilt för fall då den som tagit emot betalningen har varit i god tro och förbrukat det uppburna beloppet eller annars inrättat sig efter betalningen”. (NJA 1999 s. 575)

HD har prövat några mål där frågan gällde om principen om *condictio indebiti* var tillämplig. Se bland annat NJA 1933 s. 25, NJA 1961 s. 18, NJA 1970 s. 539, NJA 1989 s. 224, NJA 1991 s. 3, NJA 1994 s. 177, NJA 1999 s. 575.

Enligt HDs argumentation talar följande emot att mottagaren ska betala tillbaka den felaktiga utbetalningen

- mottagaren har varit i god tro
- mottagaren har förbrukat den felaktiga utbetalningen eller annars inrättat sig efter betalningen
- den som gjort den felaktiga utbetalningen har varit oaktsam
- den som gjort den felaktiga utbetalningen inte snarast efter att felet upptäckts underrättat betalningsmottagaren.

3.2.4 Metodstöd – Condictio indebiti

För att kräva tillbaka en utbetalning till fel person ska Försäkringskassan utforma kravet som ett brev med begäran om återbetalning, inte ett beslut. I brevet ska det finnas information om orsaken till att Försäkringskassan begär tillbaka pengarna, sista dag för betalning och vad som händer om personen inte betalar. Det är viktigt att personen kan identifiera vilken betalning det handlar om och det kan därför i många fall vara lämpligt att i brevet ange vilket datum och till vilket konto som betalningen gjordes. Detta brev ligger sedan till grund för Försäkringskassans fortsatta hantering av fordran.

3.2.5 Om personen inte betalar

Om personen inte betalar tillbaka övergår begäran om återbetalning till att bli en fordran som ska drivas in. Se vägledning 2005:2 Fordringshantering hos Försäkringskassan.

3.3 Avräkning av icke berättigade förmåner inom EU/EES samt Schweiz

I det här avsnittet redogörs för regelverket för avräkning, det vill säga återkrav, av icke berättigade förmåner inom EU/EES samt Schweiz.

3.3.1 Tillämpliga förordningar och artiklar

Från och med 1 maj 2010 tillämpas

- Europaparlamentets och Rådets förordning nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen
- Europaparlamentets och Rådets förordning nr 987/2009 om tillämpningsbestämmelser till förordning 883/2004.

Av artikel 84.1 i förordning 883/2004 framgår att icke berättigade förmåner som en institution i ett medlemsland har betalat ut, får krävas tillbaka enligt de regler som gäller i det andra medlemslandet.

Av artikel 72.1 i förordning 987/2009 framgår hur avräkning ska tillämpas på fordringar som personen i fråga har eller pågående utbetalningar till personen i fråga.

Av artikel 71 i förordning 987/2009 framgår att felaktigt utbetalda förmåner i första hand alltid ska krävas tillbaka genom avräkning mellan instituti-
onerna. I andra hand kan indrivning ske med stöd av artiklarna 75–85 i förordning 987/2009. Se vägledning 2005:2 Fordringshantering hos Försäkringskassan.

3.3.2 Avräkning enligt artikel 72.1 i förordning 987/2009

Artikel 72.1 innebär följande:

1. En institution i ett medlemsland (land A) som felaktigt har betalat ut förmåner till en person kan begära att institutionen i varje annat medlemsland som betalar ut förmåner till samma person, drar av (avräknar) det felaktiga beloppet antingen från de fordringar som finns eller från pågående utbetalningar. Det måste vara möjligt att återkräva den för mycket utbetalda ersättningen enligt lagstiftningen i det medlemsland som gjort den felaktiga utbetalningen och det medlemsland som är ombett att avräkna beloppet.
2. Institutionen i det andra medlemslandet (land B) ska då göra avdrag enligt de villkor och inom de gränser som gäller för en sådan avräkning enligt den lagstiftning som institutionen tillämpar. Det innebär att institutionen i land B ska göra avdrag på samma sätt som om den själv hade betalat ut för höga belopp.
3. Samma institution ska sedan överföra det avdragna beloppet till den institution som gjort felaktiga utbetalningen, det vill säga i det här fallet till land A.

Metodstöd – hantering på Försäkringskassan

Tabellen visar hur hanteringen ser ut när ett annat medlemsland lämnar ersättningsanspråk till Sverige enligt artikel 72.1 i förordning 789/2009.

Steg	Beskrivning
1	Försäkringskassan får begäran om avdrag från försäkringsinstitutionen i andra medlemslandet
2	Försäkringskassan utreder om <ul style="list-style-type: none"> – förutsättningarna för återkrav är uppfyllda enligt de svenska återkravsbestämmelserna – om det finns förmån att avräkna från. Om svaret på båda frågorna är ja fortsätter hanteringen med steg 4 . Om svaret på en av frågorna är nej fortsätter processen med steg 3 .

3	Försäkringskassan skickar ett meddelande till den berörda institutionen i andra medlemsland via SED eller E-blanketter med en förklaring om varför Försäkringskassan inte kan medge återbetalning från en svensk förmån. Ärendet avslutas.
4	Handläggare fordringshantering tar ställning till om kvittningsreglerna enligt svensk lagstiftning är tillämpliga. Om reglerna är tillämpliga fortsätter processen i steg 5 .
5	Försäkringskassan meddelar den berörda försäkringsinstitutionen i det andra medlemslandet om att avdrag har gjorts på utbetalning av förmånen.
6	Försäkringskassan för över det avdragna beloppet till den berörda försäkringsinstitutionen i det andra medlemslandet

4 Vem kan återkrävas och till vem ska beslutet skickas?

Detta kapitel beskriver vem Försäkringskassan kan kräva tillbaka ersättning från och i vilka situationer som återkravsbeslutet ska skickas till annan än den försäkrade.

4.1 Huvudregel – Den som beviljats ersättningen ska återkrävas

Huvudregeln är att den som har beviljats en ersättning är den som ska återkrävas. Detta gäller även om den försäkrade företräds av en vårdnadshavare eller förmyndare. Undantaget från huvudregeln är minderåriga (se avsnitt 4.2).

4.2 Återkrav mot minderårig

Försäkringskassan ska normalt inte ställa återkrav mot en försäkrad som är minderårig (under 18 år).

Det kan finnas särskilda skäl för att ställa ett återkrav mot en minderårig. Exempelvis kan den minderåriga själv ha lämnat oriktiga uppgifter eller hans eller hennes ställföreträdare vill betala tillbaka ersättningen.

4.2.1 Metodstöd – återkrav mot minderårig

Om handläggaren bedömer att det finns särskilda skäl för att ställa ett återkrav mot den minderåriga ska bedömningen först stämmas av med ansvarig för återkrav på VO Processjuridik.

Om handläggaren bedömer att återkrav inte ska ställas mot den minderåriga ska handläggningen avbrytas och ärendet läggas vilande. Varje enhet ansvarar för att märka de ärenden där handläggningen avbryts för att vid ett senare tillfälle kunna hitta ärendet och återuppta handläggningen.

4.3 Återkrav av assistansersättning

Försäkringskassan kan ha betalat ut assistansersättning till en kommun eller annan än den försäkrade (51 kap. 17 – 19 §§ SFB). Ett beslut om återbetalning av assistansersättning ska dock riktas till den försäkrade även om anordnaren eller någon annan är betalningsmottagare. Försäkringskassan har inte någon formell relation till någon annan än den försäkrade eller dennes ställföreträdare.

Det ingår i anordnarens uppdrag att bistå den försäkrade, både med att ta emot ersättningen och återbetala den om en del av den inte använts för assistans (prop. 2007/08:61, s. 25). Det kan därför vara lämpligt att skicka

en kopia av beslutet till anordnaren. Den försäkrade måste då ge sitt samtycke till det.

Se avsnittet ovan om vad som gäller om den försäkrade är minderårig.

4.4 Återkrav av bostadsbidrag

Makar (eller sambor) som gemensamt ansökt om och beviljats bostadsbidrag är i rättslig mening solidariskt ansvariga för att betala tillbaka för mycket utbetalt bidrag. Det gäller både preliminärt och slutligt bostadsbidrag. Återkravet ställs normalt mot båda makarna, men kan i vissa fall riktas mot en av dem (enligt 11 § Riksförsäkringsverkets föreskrifter [RFFS 1996:12] om inkomstprövning och avstämning vid beslut om bostadsbidrag).

4.5 Återkrav av underhållsstöd

I ärenden om underhållsstöd ska Försäkringskassan återkräva den som ersättningen betalats ut till. (I 18 kap. 15 – 19 §§ SFB regleras till vem eller vilka som underhållsstöd kan betalas ut).

4.6 Återkrav när den försäkrade har en god man

Om den försäkrade har en god man ska beslutet eller kopia av beslutet i vissa fall skickas till den gode mannen. Det är dock den försäkrade som är återbetalningsskyldig.

Enligt 11 kap. föräldrabalken (FB) ska godmanskapet ha en preciserad omfattning. Omfattningen framgår av godmansförordnandet. Försäkringskassan behöver därför en kopia av godmansförordnandet för att kunna avgöra till vem beslutet om återkrav ska skickas.

Se vägledning (2004:7) Försäkringskassan och förvaltningslagen.

4.7 Återkrav när den försäkrade har en förvaltare

Om den försäkrade företräds av en förvaltare ska återkravsbeslutet skickas till förvaltaren för den försäkrades räkning. Se mer i vägledning 2004:7. Det är fortfarande den försäkrade som är återbetalningsskyldig.

4.8 Återkrav mot företag och föreningar

När Försäkringskassan ska ställa ett återkrav mot ett företag är det viktigt att utreda vem som företräder företaget.

Bolagsverket har uppgift om vilka som tecknar firman i ett aktiebolag, handelsbolag och kommanditbolag. Se vidare www.bolagsverket.se.

4.8.1 Handelsbolag

Ett handelsbolag finns när två eller fler fysiska eller juridiska personer har avtalat att gemensamt bedriva näringsverksamhet i bolag och bolaget har registrerats i handelsregistret (1 kap. 1 § lagen [1980:1102] om handelsbolag och enkla bolag [HBL] och 1 § handelsregisterlagen). Ett handelsbolag är en juridisk person på så sätt att bolaget har rättigheter och skyldigheter och kan föra talan inför domstolar (1 kap. 4 § HBL).

I ett handelsbolag ansvarar varje delägare solidariskt och personligt för bolagets förpliktelser (2 kap. 20 § HBL). Bolagets skulder kan utkrävas hos vem som helst av bolagsdelägarna.

Återkravet ska riktas mot handelsbolaget.

4.8.2 Kommanditbolag

Kommanditbolag är ett handelsbolag där en eller flera bolagsmän bara ansvarar för den kapitalinsats han eller hon har satt in, eller åtagit sig att sätta in, i bolaget (1 kap. 2 § HBL). En sådan bolagsman kallas kommanditdelägare. Alla bolagsmän i ett kommanditbolag får inte vara kommanditdelägare, utan det ska finnas minst en bolagsman som solidariskt och personligt ansvarar för bolaget förpliktelser (3 kap. 2 § och 2 kap. 20 § HBL). En sådan bolagsman kallas komplementär. Komplementären har ett obegränsat ansvar. Om komplementären försvinner från kommanditbolaget, övergår bolaget till att bli ett handelsbolag och delägarna blir personligt ansvariga för bolagets skulder (3 kap. 2 § HBL).

Återkravet ska ställas mot kommanditbolaget.

4.8.3 Aktiebolag

I ett aktiebolag är ingen aktieägare i regel personligt ansvarig för bolagets förpliktelser utöver det kapital var och en satt in i bolaget (1 kap. 3 § aktiebolagslagen [2005:551] [ABL]).

Återkravet ska därför riktas mot aktiebolaget.

4.8.4 Ekonomisk förening

En ekonomisk förening driver ekonomisk verksamhet för att främja medlemmarnas ekonomiska intressen. Den ska ha minst tre medlemmar (2 kap. 1 § lagen [1987:667] om ekonomiska föreningar [EFL]).

En ekonomisk förening ska registreras hos Bolagsverket och blir då en juridisk person. Den ekonomiska föreningens medlemmar är inte personligt ansvariga för föreningens skulder och andra förpliktelser utöver kapitalinsatsen. (1 kap. 2 och 3 §§ EFL och 2 § förordningen [1987:978] om ekonomiska föreningar)

Vem som tecknar föreningens firma finns beskrivet i föreningens stadgar och aktuellt årsmötesprotokoll.

Återkravet ska ställas mot den ekonomiska föreningen.

4.9 Återkrav mot myndigheter, kommuner och landsting

Om Försäkringskassan ska återkräva ett belopp från en myndighet, kommun eller ett landsting ska återkravet ställas mot denna. Den eller de personer som representerar myndigheten, kommunen eller landstinget ska styrka sin behörighet i samband med exempelvis svar på kommunikering. Behörigheten styrks genom utdrag ur arbetsordning eller annan handling.

4.10 Återkrav mot dödsbo

När en person avlider övergår ansvaret för den avlidna personens tillgångar och skulder till dödsboet. Om personen har fått för mycket ersättning utbetald ska därför återkravet ställas mot dödsboet.

Delägarna i boet företräder boet, men är inte personligen ansvariga för boets skulder under förutsättning att de inte har använt dödsboets tillgångar på ett felaktigt sätt. Se vidare FÖD-dom 980-1986, är refererad 1987:33, HFD 7013-10, är refererad 2011:74, samt vägledning 2005:2, Fordringshantering hos Försäkringskassan.

Försäkringskassan utreder och beslutar om ett återkrav oberoende av bouppteckning, dödsboanmälan eller bodelning. Att dödsbodelägarna inte har känt till och därför inte tagit med Försäkringskassans krav i bouppteckningen eller har skiftat ut boets tillgångar påverkar inte Försäkringskassans utredning och beslut om återkrav.

Det kan bli aktuellt att ställa återkrav till ett dödsbo i två situationer

- Den försäkrade har avlidit efter att ersättningen betalats ut felaktigt, men innan Försäkringskassan hunnit ställa beslut om återkrav till den försäkrade
- Försäkringskassan har betalat ut en ersättning trots att rätten till ersättning har upphört på grund av att den försäkrade har avlidit, det vill säga den felaktiga utbetalningen har gjorts till dödsboet.

Dödsboet företräds av samtliga dödsbodelägare i förening. Ett vanligt, praktiskt förfarande är att dödsbodelägarna lämnar fullmakt till en av delägarna som då företräder dödsboet med stöd av fullmakterna.

5 Vad är en felaktig utbetalning?

Det här kapitlet innehåller en beskrivning av vad som är en felaktig utbetalning. Ett av Försäkringskassans grundläggande mål är att besluta om och betala ut rätt ersättning på ett riktigt sätt. Av detta följer att felaktiga utbetalningar ska rättas till, bland annat genom att återkräva felaktigt utbetald ersättning.

5.1 Definition av begreppet felaktiga utbetalningar

Försäkringskassan har tillsammans med ytterligare tio myndigheter tagit fram en gemensam definition av begreppet felaktig utbetalning:

”Med felaktiga utbetalningar avses alla utbetalningar där för mycket eller för lite utbetalats. Felen kan vara orsakade av handläggare eller mottagare och vara avsiktliga eller oavsiktliga...” (Gemensam skrivelse – Samverkansuppdrag mot felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen 2010, s. 8–9, Ekonomistyrningsverket)

I den här vägledningen används begreppet felaktiga utbetalningar bara i de fall där för mycket har betalats ut.

5.2 När är en utbetalning felaktig?

Om Försäkringskassan misstänker att en försäkrad har fått mer pengar än vad den försäkrade har rätt till, ska Försäkringskassan normalt utreda utbetalningen för att kunna avgöra om den är felaktig. I en del ärenden är det uppenbart att den försäkrade fått en felaktig utbetalning, medan andra ärenden kräver en utförligare utredning för att man ska kunna konstatera att den försäkrade fått en felaktig utbetalning.

Om det finns misstankar om att en försäkrad har fått flera felaktiga utbetalningar måste varje utbetalning och tidsperiod utredas. Det kan handla om att personen har fått en löpande ersättning eller fått en ersättning för flera olika dagar eller perioder. I en del ärenden kan det räcka med att konstatera från och med när rätten till ersättning upphört, medan det i andra ärenden krävs en utförligare utredning av varje utbetalning.

Det är viktigt att fastställa när en person har fått kännedom om ett visst faktum eller förhållande som kan påverka rätten till en ersättning, eftersom det är då personen blir uppgifts- och anmälningsskyldig. Tidpunkten för när uppgifts- och anmälningsskyldighet kan anses ha inträtt har ofta betydelse för personens rätt till ersättning.

5.2.1 Felaktiga utbetalningar som understiger 1 000 kronor

Försäkringskassan har beslutat att inte utreda misstänkta felaktiga utbetalningar som uppskattas understiga 1 000 kronor brutto (dnr 040743-2012).

Beslutet gäller oavsett vilken återkravsregel som är aktuell, det vill säga även ärenden med strikt återbetalningsskyldighet.

Det finns dock vissa undantag och beslutet gäller inte för

- aktivitetsstöd och utvecklingsersättning
- etableringsersättning, inklusive tilläggsförmånerna etableringstillägg och bostadsersättning
- statligt tandvårdsstöd.

Beslutet gäller inte heller

- när den försäkrade själv hör av sig därför att han eller hon kan ha fått en felaktig utbetalning
- när det finns misstanke om att den försäkrade medvetet försökt få ersättning på felaktiga grunder och en impuls har lämnats till kontrollutredning
- när den felaktiga utbetalningen ska återkrävas med stöd av principen för *condictio indebiti*.

5.2.2 Ta ställning till rätten till den utbetalda ersättningen

Försäkringskassan ska bedöma om en utbetalning är felaktig utifrån de regler som gäller för den aktuella förmånen.

Om Försäkringskassan kommer fram till att en försäkrad inte skulle haft rätt till hela eller delar av den utbetalda ersättningen ska Försäkringskassan bedöma vilken ersättning han eller hon skulle haft rätt till om alla relevanta förhållanden varit kända. Om den försäkrade exempelvis har beviljats bostadsbidrag som ensamstående, men det visar sig att han eller hon bor tillsammans med någon ska Försäkringskassan pröva om den försäkrade hade haft rätt till bostadsbidrag som sammanboende. Försäkringskassan ska göra denna prövning *ex officio*, det vill säga på eget initiativ. Den försäkrade behöver inte ansöka om den korrekta ersättningen.

5.3 Preskription av felaktiga utbetalningar

Det är bestämmelserna om preskription som avgör hur långt tillbaka i tiden ett återkrav av en felaktig utbetalning kan sträcka sig. Utgångspunkten för preskriptionstiden är när den felaktiga utbetalningen gjordes (jfr prop. 1979/80:119 om preskriptionslag m.m., avsnitt 7 s. 89). Försäkringskassans beslut om återkrav är ett preskriptionsavbrott. Preskriptionstiden för Försäkringskassans fordran mot en återbetalningsskyldig person är tio år (2 § preskriptionslagen [1981:130]). Försäkringskassan kan alltså återkräva felaktigt utbetalad ersättning maximalt tio år tillbaka i tiden.

Om en felaktig utbetalning sträcker sig längre tillbaka i tiden än tio år är det lämpligt att Försäkringskassan i ärendet dokumenterar preskriptionstidpunkten.

6 Allmänt om återbetalningsskyldighet

Detta kapitel innehåller en övergripande beskrivning av reglerna om återbetalningsskyldighet.

6.1 Reglering av återbetalningsskyldighet

Reglerna om återbetalningsskyldighet i 108 kap. 2 § SFB gäller de flesta förmånerna inom socialförsäkringen. Alla förmånsslag som regleras i SFB omfattas av återbetalningsregeln. Dessutom hänvisar flera författningar till 108 kap. 2 § SFB eller har bestämmelser som motsvarar reglerna i 108 kap. 2 § SFB.

Några förmåner omfattas inte av 108 kap. 2 § SFB. För dem gäller andra regler om återbetalningsskyldighet. Se kapitel 9 för beskrivning av återbetalningsskyldighet som gäller förmånerna aktivitetsstöd, utvecklingsersättning, etableringstillägg och bostadsersättning.

Bostadsbidrag och underhållsstöd omfattas av strikt återbetalningsskyldighet. Se mer i kapitel 9.

6.2 Återbetalningsskyldighet enligt 108 kap. 2 § SFB

Den försäkrade kan bli återbetalningsskyldig när han eller hon har orsakat den felaktiga utbetalningen eller när ersättning i annat fall betalats ut felaktigt. Det framgår av 108 kap. 2 § SFB. Men bedömningen av återbetalningsskyldigheten skiljer sig åt beroende på om det är den försäkrade som har orsakat den felaktiga utbetalningen eller inte.

I ett och samma ärende kan det finnas olika orsaker till att ersättning har betalats ut felaktigt. Ett exempel på det är om den försäkrade anmält ändrade förhållanden för sent, men att Försäkringskassan därefter inte tagit tillvara den försäkrades uppgifter.

Se kapitel 7 för beskrivning av bedömningen av återbetalningsskyldighet när den försäkrade orsakat den felaktiga utbetalningen och kapitel 8 för beskrivning av bedömningen när Försäkringskassan eller någon annan orsakat den felaktiga utbetalningen.

7 Återbetalningsskyldighet enligt 108 kap. 2 § SFB – den försäkrade har orsakat den felaktiga utbetalningen

Den försäkrade är återbetalningsskyldig om han eller hon har orsakat en felaktig utbetalning genom att

- lämna oriktiga uppgifter, eller
- inte fullgöra sin uppgifts- eller anmälningsskyldighet.

Det innebär att det saknar betydelse om den försäkrade förstod att uppgifterna var felaktiga, eller kände till att han eller hon hade en uppgifts- och anmälningsskyldighet.

7.1 Den som lämnar oriktiga uppgifter är alltid återbetalningsskyldig

När en försäkrad har orsakat en felaktig utbetalning genom att lämna oriktiga uppgifter är han eller hon återbetalningsskyldig (108 kap. 2 § SFB). Det gäller även om den försäkrade inte hade för avsikt att orsaka den felaktiga utbetalningen. Det saknar också betydelse om han eller hon hade förstått att uppgifterna var oriktiga. Den försäkrade kan till exempel ha angett att han eller hon skulle ha arbetat en viss dag trots att det inte var så, eller han eller hon kan ha uppgett en för hög inkomst.

7.2 Om den försäkrade inte fullgjort uppgifts- eller anmälningsskyldighet

Om den försäkrade har förorsakat den felaktiga utbetalningen genom att ha brustit i sin uppgifts- eller anmälningsskyldighet är han eller hon alltid återbetalningsskyldig (108 kap 2 § SFB).

Den som ansöker om, har rätt till eller får en förmån enligt SFB ska anmäla ändrade förhållanden som påverkar rätten till eller storleken av förmånen (110 kap. 46 § SFB). Dessa regler omfattar alltså även en skyldighet att anmäla till Försäkringskassan när förhållandena ändras under den tid som den försäkrade får ersättning. Uppgifts- och anmälningsskyldigheten gäller även om den försäkrade inte förstår att de ändrade förhållandena påverkar rätten till ersättning.

I vissa fall kan det bli aktuellt att tillämpa de regler som gällde före 2011, eftersom det är de regler som gällde när uppgifts- eller anmälningsskyldigheten uppstod som ska tillämpas. Om ett återkravsbeslut gäller ersättning som betalades ut innan SFB trädde i kraft ska Försäkringskassan alltså tillämpa de regler om uppgifts- och anmälningsskyldighet som fanns då.

I bilaga 1 i denna vägledning finns en sammanställning av de regler om uppgifts- och anmälningsskyldighet som gällde innan SFB trädde ikraft 2011.

7.2.1 När uppkommer uppgifts- eller anmälningsskyldigheten?

En försäkrad ska anmäla sådana ändrade förhållanden som påverkar rätten till ersättning så snart som möjligt och senast 14 dagar efter det att han eller hon fick kännedom om förändringen (110 kap. 47 § SFB).

7.2.2 Anmälan ska vara klar, tydlig och definitiv

För att uppfylla sin uppgifts- eller anmälningsskyldighet måste den försäkrade ha lämnat en definitiv uppgift om det relevanta förhållandet. Ett rimligt krav är också att uppgiften är så klar och tydlig att den inte behöver utredas vidare. (En analys av vissa frågor om återbetalning och eftergift, rättsfallsöversikt, Anser [2012:1], s. 8)

Vilken avsikt som den försäkrade hade med anmälan har inte någon betydelse för bedömningen av om den försäkrade fullgjort sin anmälningsskyldighet. En försäkrad som lämnar en uppgift om inkomstökning till stöd för beräkning av den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) får till exempel anses ha lämnat denna uppgift även i ett ärende om livränta.

Här följer tre domar som behandlar den försäkrades uppgifts- och anmälningsskyldighet.

1. Kammarrätten i Stockholm fann att den försäkrade fullgjort sin uppgifts- och anmälningsskyldighet när denne lämnade uppgifter i en bilaga till ansökningsblanketten. Kammarrätten konstaterade att den försäkrade visserligen inte hade angett aktuell inkomst i själva ansökan men att fullständig uppgift om inkomsten fanns i bilagan. (KRNS 6454-2009)
2. Kammarrätten i Jönköping fann att uppgiftsskyldigheten i ett sjukersättningsärende inte var uppfylld i ett fall. Den försäkrade hade då informerat Försäkringskassan om sin avsikt att återgå i arbete, men inte anmält när han faktiskt börjat arbeta. (KRNJ 2833-2009)
3. Kammarrätten i Stockholm fann att en fåmansföretagare inte uppfyllt sin anmälningsskyldighet vid uttag av lön bara genom att ha diskuterat frågan med Försäkringskassan. (KRNS 4789-2009)

7.2.3 Om den försäkrade har anmält uppgifter till Försäkringskassan i annat sammanhang

En försäkrad kan ha flera olika ersättningar från Försäkringskassan och hans eller hennes ändrade förhållanden kan påverka rätten till flera av dessa ersättningar. Om den försäkrade lämnar uppgifter till Försäkringskassan om dessa ändrade förhållanden anses han eller hon ha fullgjort sin anmälningsskyldighet för alla ersättningar som påverkas av uppgifterna. Försäkringskassan har ett ansvar för att tillföra uppgifterna till övriga ärenden eller

ersättningar som den försäkrade har. Det kan till exempel vara så att den försäkrade har anmält att han eller hon har fått en högre inkomst för att få en ny SGI, men inte påpekat att han eller hon också får bostadsbidrag. I denna situation ska anmälan om ändrad inkomst även gälla ärendet om bostadsbidrag.

I ett ärende tog den försäkrades ställföreträdare kontakt med Försäkringskassan och meddelade att kommunen beslutat att den försäkrade skulle beredas plats i ett särskilt boende med stöd av LSS. Uppgiften lämnades på en av Försäkringskassans blanketter. På blanketten hade ställföreträdaren markerat att lämnade uppgifter avsåg vårdbidrag trots att den också hade betydelse för rätten till underhållsstöd. Av Högsta förvaltningsdomstolens avgörande framgår att den försäkrade ansågs ha uppfyllt sin anmälningskyldighet i ärendet om underhållsstöd. (RÅ 2010 not. 122)

Domstolarna har i flera avgöranden kommit fram till att anmälningskyldigheten får anses uppfylld om den försäkrade anmäler ändrade förhållanden till någon enhet inom Försäkringskassan. I ett mål om bostadsbidrag formulerade Kammarrätten i Stockholm det som att anmälningskyldigheten inte innebär att bidragstagaren måste vända sig särskilt till bostadsbidragsavdelningen, utan att Försäkringskassan är att betrakta som en enhet (KRNS 2229-2001).

8 Återbetalningsskyldighet enligt 108 kap. 2 § SFB – den felaktiga utbetalningen orsakad av annan

Kapitlet beskriver bedömningen av återbetalningsskyldigheten när den felaktiga utbetalningen är orsakad av Försäkringskassan eller någon annan.

Försäkringskassan kan orsaka den felaktiga utbetalningen genom till exempel räknefel, felaktig tillämpning av bestämmelserna eller att registrera hel omfattning av dagersättningsförmån trots att den försäkrade bara ska ha ersättning för del av. Försäkringskassan kan också fortsätta att betala ut ersättning efter det att den försäkrade har anmält sådana uppgifter som gör att han eller hon inte skulle ha haft ersättningen. Försäkringskassan anses då ha orsakat den felaktiga utbetalningen för den period som löper efter det att den försäkrade har gjort sin anmälan.

En felaktig utbetalning kan också ha sin orsak i att Försäkringskassan fått felaktiga uppgifter från exempelvis en arbetsgivare, a-kassa eller en annan myndighet.

8.1 Förutsättningen för återbetalningsskyldighet – inse eller skäligen borde ha insett

En försäkrad som inte har orsakat den felaktiga utbetalningen är återbetalningsskyldig under förutsättning att han eller hon har insett eller skäligen borde ha insett att utbetalningen var felaktig (108 kap. 2 § andra stycket SFB). Med skäligen menas att den försäkrade haft goda skäl att inse felaktigheten (jfr Rune Lavin, Återbetalning av social ersättning, s. 121).

Exempel på när den försäkrade själv har insett att utbetalningen är felaktig är när den försäkrade kontaktar Försäkringskassan och meddelar att utbetalningen är felaktig.

I de flesta ärenden när den felaktiga utbetalningen är orsakad av någon annan än den försäkrade måste dock Försäkringskassan bedöma om den försäkrade skäligen borde ha insett att utbetalningen varit felaktig.

8.1.1 När borde den försäkrade skäligen ha insett?

Försäkringskassan måste väga in skäl för och emot att en försäkrad skäligen borde ha insett att en utbetalning varit felaktig. Bedömningen måste göras i varje enskilt ärende. Den kan i många fall vara komplicerad och kräva en hel del utredning och överväganden.

Att den försäkrade är medveten om att de förhållanden som ligger till grund för ersättningen från Försäkringskassan har ändrats, innebär inte automatiskt att den försäkrade skäligen borde ha insett att det påverkar rätten till ersättning. Om den försäkrade till exempel har anmält att han eller hon blivit

sambo eller börjat arbeta i en högre utsträckning måste Försäkringskassan bedöma om den försäkrade också borde ha insett att de ändrade förhållandena påverkade hans eller hennes rätt till ersättning.

8.1.2 Vid vilken tidpunkt borde den försäkrade senast skäligen ha insett felaktigheten?

Enligt Lavin är den försäkrade återbetalningsskyldig om han eller hon senast när han eller hon lyfte och kvitterade beloppet insåg eller skäligen borde ha insett att utbetalningen var felaktig (Lavin, s. 131 f.). Enligt Försäkringskassans uppfattning måste detta motsvara tidpunkten då den försäkrade kunnat få vetskap om utbetalningen och de omständigheter som Försäkringskassan lagt till grund för densamma. Bedömningen ska göras utifrån det tänkta förhållandet att den försäkrade senast får vetskap om utbetalningen och grunden för densamma vid utbetalningen. En försäkrad som tar del av ett beslut före en utbetalning sker kan således ha skäligen bort inse att den på beslutet följande utbetalningen är felaktig.

En försäkrad som tagit del av ett beslut före utbetalningen kan alltså inte hävda att han eller hon inte haft vetskap om vilka insättningar som skett på kontot eller att den felaktiga utbetalningen ingått i ett tillgodosaldo på bankkontot som det inte funnits skäl att ifrågasätta.

Försäkringskassan ska utgå från vad den försäkrade insett eller skäligen borde ha insett när han eller hon fick den felaktiga utbetalningen.

Det finns även stöd för detta i rättspraxis, exempelvis från Kammarrätten i Stockholm som i sin bedömning utgått från tidpunkten för respektive utbetalning (KRNS 476-10).

8.1.3 Vilka uppgifter ska ligga till grund för bedömningen?

Bedömningen av om den försäkrade skäligen borde ha insett att utbetalningen var felaktig ska göras utifrån både de uppgifter som den försäkrade lämnat till Försäkringskassan och de uppgifter som Försäkringskassan lämnat till den försäkrade.

8.2 Omständigheter som påverkar bedömningen av om den försäkrade skäligen borde ha insett

Vilka omständigheter och uppgifter som påverkar bedömningen av om den försäkrade skäligen borde ha insett att en utbetalning var felaktig, beror på det enskilda ärendet. Avsnitten 8.2.1–8.2.6 beskriver några omständigheter och på vilket sätt de kan påverka bedömningen av om den försäkrade skäligen borde ha insett.

8.2.1 Felaktiga uppgifter i beslutet eller felaktigt beslut

Ett beslut från Försäkringskassan kan innehålla oriktiga uppgifter som gör att beslutet blir fel. Försäkringskassan ska då bedöma om den försäkrade skäligen borde ha insett att beslutet var felaktigt.

Felaktiga uppgifter om den försäkrades förhållanden, exempelvis antal barn, boendeförhållanden eller inkomstförhållanden kan innebära att den försäkrade skäligen borde ha insett att beslutet var felaktigt.

Ibland kan Försäkringskassan fatta ett felaktigt beslut trots att underlaget varit korrekt. Felet kan bestå i misstag vid beräkningar eller andra liknande omständigheter. För att den försäkrade skäligen borde ha insett att utbetalningen varit felaktig krävs att man kan fastställa att den försäkrade, med hänsyn till hur beslutet är utformat eller liknande omständigheter, haft goda skäl att inse felaktigheten (Rättsfallsöversikten FK Anser 2012:1 s. 8).

8.2.2 Information om att rätten till ersättning kan påverkas

Försäkringskassan kan i ett ärende ha informerat den försäkrade om att hans eller hennes rätt till ersättning kan påverkas om vissa förhållanden ändras.

Vid bedömningen av om den försäkrade skäligen borde ha insett den felaktiga utbetalningen räcker det inte med att konstatera att den försäkrade fått information om att ändrade förhållanden kan påverka ersättningen. Försäkringskassan måste också bedöma om den försäkrade skäligen borde ha insett betydelsen av förändringen. Om informationen är generell utformad kan det vara svårt för den försäkrade att inse att en viss omständighet har betydelse för rätten till ersättning. Om informationen i stället innehåller en detaljerad beskrivning av de omständigheter som kan påverka rätten till ersättningen kan det vara ett skäl för att anse att den försäkrade skäligen borde ha insett att en utbetalning varit felaktig.

Här följer tre domar som behandlar betydelsen om vilken information den försäkrade hade fått.

1. En försäkrad hade låtit bli att anmäla att han bytt arbete, och därför fortsatt att få livränta som grundades på inkomsten av hans tidigare arbete. Kammarrätten i Stockholm konstaterade att den försäkrade tidigare fått avslag på en ansökan om utökad livränta. Denna erfarenhet, samt det faktum att den försäkrade informerats om skyldigheten att anmäla inkomständringar gjorde att kammarrätten fann att den försäkrade skäligen borde ha insett att en utbetalning varit felaktig eftersom den grundades på inkomst av det tidigare arbetet. (KRNS 9270-2008)
2. Kammarrätten i Göteborg konstaterade i ett mål att en försäkrad som fått en felaktig utbetalning av sjukpenning hade fått information om att Försäkringskassan avsåg att byta ut sjukpenningen mot sjukersättning. Detta hade betydelse vid bedömningen av vad den försäkrade skäligen borde ha insett. (KRNG 2955-2007)
3. Kammarrätten i Stockholm konstaterade i ett mål att Försäkringskassan informerat den försäkrade om att Försäkringskassan vid beslutet om

livränta utgått från att han var helt arbetsförmögen. Försäkringskassan hade också informerat om att en förbättrad arbetsförmåga och förändrade inkomstförhållanden påverkade ersättningens storlek. När den försäkrade började arbeta deltid ansåg kammarrätten att den försäkrade skäligen borde ha insett att den oförändrade utbetalningen av livränta varit felaktig, bland annat genom den information han fått av Försäkringskassan. (KRNS 476-2010)

8.2.3 Skillnad mellan den faktiska utbetalningen och det som borde ha betalats ut

En annan omständighet som påverkar bedömningen av om den försäkrade skäligen borde ha insett att en utbetalning var felaktig, är hur stor den felaktiga utbetalningen är, det vill säga skillnaden mellan den ersättning som betalats ut och den som skulle ha betalats ut.

En stor skillnad kan tyda på att den försäkrade skäligen borde ha insett felaktigheten. Skillnaden kan inte endast mätas i kronor. Det kan vara svårare att inse att en utbetalning är felaktig om det är fråga om större belopp. Om exempelvis en försäkrad egentligen skulle ha fått 150 000 kronor, men i stället fått 160 000 kronor kan det vara svårare att inse att det blivit fel än om den försäkrade fått 20 000 kronor i stället för 10 000 kronor.

Det är dock inte alltid som den försäkrade vet vad som är normal ersättning. Här får vägas in om den försäkrade vid något tidigare tillfälle kan ha befunnit sig i samma ekonomiska situation. Om det inte har gått alltför lång tid mellan ersättningstillfällena bör den försäkrade kunna komma ihåg och inse att den nya utbetalningen är för hög. (Se även avsnitt 8.2.4 om tidigare erfarenhet av utbetalning från socialförsäkringen.)

Nedan följer några exempel där domstolarna bedömt att den försäkrade skäligen borde ha insett att utbetalningen var felaktig.

- Dubbla ersättningar betalades ut för samma period (FÖD-dom 470-1979 och KRNG 3701-2009)
- Utbetalningen av föräldrapenning för en månad översteg den försäkrades normala månadslön (KRNS 6121-2007).
- Försäkringskassan hade fortsatt betala ut livränta efter att den försäkrade fyllt 65 år och den försäkrade fick då både ålderspension och livränta (KRNJ 3320-2007)
- Hel sjukersättning och hel sjukpenning har betalats ut för samma period (KRNG 2955-2007).

Det finns också rättspraxis som visar när den försäkrade inte skäligen borde ha insett felaktigheten. Ett exempel på det är denna dom från Kammarrätten i Göteborg (KRNG 2390-2008). Den försäkrade hade fått ett beslut om omräkning av sin änkepension. I samband med beslutet om omräkning skulle den försäkrades garantiersättning samordnas med garantipensionen. Detta gjordes aldrig, och den försäkrade fick hela garantiersättningen utbetalad. Kammarrätten konstaterade att Försäkringskassans förbiseende medfört att den försäkrade fick 8 870 kronor i stället för 7 383 kronor per

månad före skatt. Det felaktiga nettobeloppet understeg alltså 1 000 kronor. Bland annat med hänsyn till det låga beloppet ansåg kammarrätten att den försäkrade inte skäligen borde ha insett felaktigheten.

8.2.4 Tidigare erfarenhet av utbetalningar från socialförsäkringen

En omständighet som domstolarna tillmäter betydelse vid bedömningen av vad den försäkrade skäligen borde ha insett är den försäkrades tidigare erfarenhet av utbetalningar från socialförsäkringen. Om en försäkrad tidigare fått utbetalningar av en viss förmån kan detta ha gett en ökad insikt om hur systemet fungerar och hur en utbetalning typiskt sett ser ut. En sådan kunskap kan vara en omständighet som talar för att den försäkrade skäligen borde ha insett missförhållandet. Om den försäkrade tvärtom inte tidigare fått utbetalningar får detta anses tala för att den försäkrade inte skäligen borde ha insett felaktigheten.

Exempel på rättspraxis, alla tre från Kammarrätten i Stockholm

- Kammarrätten tog hänsyn till att det var första gången den försäkrade fick ersättning och att han således inte hade några tidigare ersättningsperioder att jämföra med (KRNS 3484-2010).
- Kammarrätten anförde att den försäkrade skäligen borde ha insett att livräntan skulle ha omräknats vid en inkomstförändring som föranledde att inkomstförlust inte längre förelåg. Kammarrätten beaktade särskilt det faktum att den försäkrade tidigare efter en förändring i inkomstförhållandena genom beslut från Försäkringskassan fått livräntan omräknad. (KRNS 3249-2007)
- Kammarrätten konstaterade att den försäkrade tidigare fått avslag på en ansökan om utökad livränta. Detta var en omständighet som tillsammans med andra ledde till att domstolen ansåg att den försäkrade skäligen borde ha insett att utbetalningen varit felaktig. (KRNS 9270-2008)

8.2.5 Bristande kunskap om reglerna

Den försäkrade kan hävda han eller hon inte kände till vilka bestämmelser som gäller för en viss förmån eller att han eller hon var skyldig att anmäla ändrade förhållanden.

Inom all rättstillämpning utgår man från att en medborgare ska känna till innehållet i gällande författningar (se exempelvis Rune Lavin, Återbetalning av social ersättning, s. 126). Det innebär att bristande kunskap bara undantagsvis är ett skäl till att den försäkrade inte borde ha insett att en utbetalning var felaktig. Ett exempel på ett sådant undantag är om den försäkrades missuppfattning eller bristande kunskap om en viss regel är ursäktlig. Kammarrätten i Göteborg tog vid bedömningen i ett mål hänsyn till den begreppsförvirring som rått vid namnändring av vissa förmåner (KRNG 2390-08).

8.2.6 Den försäkrades personliga omständigheter

Det förekommer att den försäkrade hävdar att han eller hon inte insett att en utbetalning varit felaktig och att detta beror på sjukdom eller andra personliga problem. Försäkringskassan anser dock att ett sådant påstående enbart ska vägas in i bedömningen av eftergift och inte i bedömningen av återbetalningsskyldigheten. (En analys av vissa frågor om återbetalning och eftergift, rättsfallsöversikt, Anser [2012:1], s. 8). Se mer om eftergift i kapitlen 11 och 12.

Kammarrätten i Göteborg har i en dom ansett att den försäkrade skäligen borde ha insett att en utbetalning varit felaktig trots att den försäkrade led av en allvarlig psykisk störning (KRNG 6577-09).

9 Bedömning av återbetalningsskyldighet enligt andra regler än 108 kap. 2 § SFB

Några förmåner omfattas av andra regler om återbetalningsskyldighet än den i 108 kap. 2 § SFB. Det här kapitlet beskriver reglerna om återbetalningsskyldighet för några av dessa förmåner.

9.1 Bostadsbidrag och underhållsstöd- strikt återbetalningsskyldighet

För bostadsbidrag och underhållsstöd gäller strikt återbetalningsskyldighet (108 kap 9 § resp. 8 § SFB). Det innebär att den försäkrade respektive betalningsmottagaren alltid är återbetalningsskyldig. Här spelar det alltså ingen roll vem som orsakat den felaktiga utbetalningen eller vad den försäkrade insett eller skäligen borde ha insett. Den försäkrade respektive betalningsmottagaren kan beviljas eftergift om det finns särskilda skäl. Se mer om eftergiftsbedömningen i kapitel 12.

9.2 Aktivitetsstöd och utvecklingsersättning

Reglerna om återbetalningsskyldighet av aktivitetsstöd och utvecklingsersättning finns i 23 § FAS. Bestämmelsen är uppbyggd enligt samma modell som 108 kap. 2 § SFB, men annorlunda formulerad.

Före den 1 juli 2010 omfattades felaktigt utbetald utvecklingsersättning och felaktigt utbetalt aktivitetsstöd av strikt återbetalningsskyldighet.

9.3 Etableringstillägg och bostadsersättning

Reglerna om återbetalningsskyldighet av etableringstillägg och bostadsersättning finns i 3 kap. 16 § förordningen (2010:407) om ersättning till vissa nyanlända invandrare. Bestämmelsen är uppbyggd enligt samma modell som 108 kap. 2 § SFB, men annorlunda formulerad.

10 Allmänt om eftergift

Detta kapitel innehåller en övergripande beskrivning av reglerna om eftergift.

10.1 Syftet med eftergift

Eftergift kan beviljas för att mildra konsekvenserna av det stränga personliga ansvar som följer av återbetalningsskyldigheten och för att anpassa återbetalningsbeloppets storlek till den försäkrades ekonomiska och sociala situation (se Rune Lavin, Återbetalning av social ersättning, s. 159).

Genom att bevilja eftergift kan en myndighet bestämma ett återbetalningsbelopp som är skäligt med hänsyn till omständigheterna (se Lavin, s. 159). Försäkringskassans uppfattning är att det är denna skälighetshänsyn som ska ligga till grund för bedömningen av om eftergift ska beviljas.

10.2 Reglering av eftergift

Huvudregeln om eftergift finns i 108 kap. 11 § SFB och den gäller för alla förmåner som omfattas av SFB.

Vissa förmåner omfattas av andra regler om eftergift än 108 kap. 11 §. Exempelvis reglerar 108 kap. 12–14 §§ eftergift av bostadsbidrag. Beskrivning av eftergift av bostadsbidrag, aktivitetsstöd, utvecklingsersättning, etableringstillägg och bostadsersättning finns i kapitel 12.

10.3 Eftergift ska alltid prövas om den försäkrade är återbetalningsskyldig

Försäkringskassan ska alltid pröva om en försäkrad som är återbetalningsskyldig ska beviljas eftergift. Det gäller även de förmåner som omfattas av strikt återbetalningsskyldighet. Ett undantag är bostadsbidragsärenden där vissa förutsättningar måste vara uppfyllda för att eftergift ska kunna prövas (se avsnitt 12.2).

Försäkringskassan ska utreda skälen för eftergift. Det har ingen betydelse om den försäkrade har begärt eftergift eller inte eller på vilket sätt Försäkringskassan fått kännedom om skälen för eftergift.

Om den försäkrade åberopar en omständighet som skäl för eftergift, ska han eller hon också kunna klargöra den omständigheten. Det innebär att om den försäkrade exempelvis vid kommunikering av ett återkravsbeslut begär eftergift av ekonomiska skäl, ska den försäkrade visa att han eller hon inte kan betala tillbaka.

10.4 En sammanvägd bedömning

Vid bedömningen av om eftergift ska beviljas, ska alla skäl som talar både för och emot eftergift vägas in. Denna sammanvägda bedömning kan vara komplicerad.

Det finns flera olika omständigheter som kan göra att Försäkringskassan beviljar eller inte beviljar den försäkrade eftergift, till exempel den försäkrades ekonomiska och sociala situation och hur och vem som orsakat den felaktiga utbetalningen. Det räcker dock inte att bara konstatera att den försäkrade i nuläget inte har betalningsförmåga, utan även andra omständigheter ska vägas in i bedömningen.

I RÅ 2008 ref. 2 har Högsta förvaltningsdomstolen ansett att de faktorer som kan behöva beaktas vid eftergiftsprövningen bland annat är

- orsaken till den felaktiga utbetalningen
- hur lång tid som gått sedan utbetalningen
- beloppets storlek
- den återbetalningsskyldiges ekonomiska förhållanden
- den återbetalningsskyldiges hälsa
- den återbetalningsskyldiges försörjningsmöjligheter.

Högsta förvaltningsdomstolen ger som referens till detta uttalande Lavin, Återbetalning av social ersättning, 1986, s. 156 f.

10.5 Eftergiftsbedömningar i rättspraxis

Av rättspraxis framgår tydligt att bedömningarna av vad som utgör särskilda skäl skiljer sig åt mellan olika mål. Omständigheter som i ett mål kan motivera ett beslut om hel eftergift kan i ett annat bedömas som otillräckliga även för delvis eftergift. Denna skillnad kvarstår om man jämför bedömningen i mål med till synes likvärdiga förhållanden. Domstolarna lägger sällan ett enda förhållande till grund för sitt beslut om eftergift. I stället är det som ovan beskrivits fråga om en sammanvägd bedömning. Varje sådan sammanvägd bedömning är unik för de förutsättningar som råder i det enskilda ärendet.

Rättspraxis ger alltså inte ett entydigt besked om vilka omständigheter som utgör särskilda skäl för eftergift, eller om hur rätten till eftergift påverkas av att vissa omständigheter ses i ett sammanhang. Men den här vägledningen beskriver sådana omständigheter som domstolarna tar hänsyn till när de bedömer om en försäkrad ska beviljas eftergift. Det kan ge stöd vid bedömningen av om eftergift ska beviljas i ett specifikt ärende.

10.6 Beakta omständigheter som rör den försäkrade

Vid bedömningen av om försäkrad ska beviljas eftergift ska Försäkringskassan enbart ta hänsyn till sådana omständigheter som berör den försäkrade

Det gäller även om den försäkrade är avliden och det eventuella återkravet kommer att ställas mot dödsboet.

10.7 Hur stor del av beloppet kan efterges?

Det är omständigheterna i det enskilda ärendet som avgör eftergiftens storlek. Försäkringskassan kan efterge hela beloppet, delar av beloppet, utbetalningar som avser en viss period och så vidare.

10.8 Metodstöd – dubbelattestering av höga belopp som efterges

När Försäkringskassan beslutar om att efterge ett bruttobelopp på över 40 000 kronor, ska beslutet dubbelattesteras av lägst enhetschef. Den som dubbelattesterar får inte vara samma person som handlagt ärendet. Attesten ska dokumenteras. Se vidare Riktlinjer (2008:14) för delegation och attest av förvaltningskostnader och försäkringsutbetalningar.

10.9 Eftergift enligt RAR 2002:14 – belopp under 1 000 kr

Försäkringskassan har beslutat att inte utreda misstänkta felaktiga utbetalningar under 1 000 kr, men det finns undantag till detta och vissa felaktiga utbetalningar ska utredas. Det kan därför fortfarande bli aktuellt att bedöma eftergift på ett belopp som understiger 1 000 kr.

Försäkringskassan har tagit fram generella rekommendationer om att eftergift bör beviljas i vissa situationer. Rekommendationerna finns i Försäkringskassans (Riksförsäkringsverkets) allmänna råd (RAR 2002:14) om återkrav. Rekommendationerna om eftergift gäller för alla förmåner som omfattas av 108 kap. 11 § SFB samt för aktivitetsstöd och utvecklingsersättning, men inte för förmåner som omfattas av andra eftergiftsregler än 108 kap. 11 §. Observera att RAR 2002:14 även gäller för bostadsbidrag.

Kostnaderna för utredning i ett återkravsärende och den därpå följande fordringshanteringen kan överstiga vad som slutligen kan återkrävas. Försäkringskassan bör därför bevilja eftergift om:

- Försäkringskassan har orsakat den felaktiga utbetalningen och det felaktigt utbetalade beloppet är mindre än 1 000 kronor före skatteavdrag
- den försäkrade har förorsakat den felaktiga utbetalningen genom försummelse och
  - Försäkringskassans utredning visar att försummelsen är ursäktlig och
  - det felaktigt utbetalade beloppet före skatteavdrag är mindre än 1 000 kronor.

En förutsättning för att försummelsen ska anses ursäktlig bör vara att den försäkrade inte återkommande har orsakat felaktiga utbetalningar genom försummelse.

Om en och samma händelse har gjort att flera förmåner har betalats ut felaktigt bör det sammanlagda värdet av de felaktiga utbetalningarna ses som en felaktig utbetalning.

Det kan dock i vissa fall bli aktuellt att inte bevilja eftergift även när det felaktigt utbetalade beloppet är lågt. Det kan till exempel vara när Försäkringskassan har betalat ut samma belopp för samma tid vid två närliggande tillfällen. Det kan också gälla om den försäkrade själv kontaktar Försäkringskassan och påpekar att han eller hon har fått felaktig ersättning och vill betala tillbaka ersättningen.

10.10 Skilja på eftergift i bedömning av återkrav och eftergift vid fordringshantering

Det finns en särskild eftergiftsregel i förordningen (1993:1138) om hantering av statliga fordringar. Den regeln får inte blandas ihop med de regler om eftergift som beskrivs i det här kapitlet och kapitlen 10 och 11. Se vidare om eftergift vid fordringshantering i vägledning 2005:2 Fordringshantering hos Försäkringskassan.

11 Eftergiftsbedömning enligt 108 kap. 11 § SFB

Det här kapitlet beskriver vilka omständigheter som påverkar bedömningen av om eftergift kan beviljas enligt 108 kap. 11 § SFB.

11.1 Den försäkrade har orsakat eller medverkat till den felaktiga utbetalningen

Återbetalningsskyldighet kan uppkomma såväl när den försäkrade varit fullt medveten om att han eller hon lämnat felaktiga uppgifter som när han eller hon rimligen inte haft någon som helst aning om att en utbetalning varit felaktig. Det gör att möjligheterna till att bevilja eftergift kan påverkas av på vilken grund den försäkrade är återbetalningsskyldig.

Ju mer medveten den försäkrade varit om en felaktighet och ju mer den försäkrade medverkat till att felaktigheten uppkommit desto mindre är utrymmet för att bevilja eftergift.

Försäkringskassan ska bedöma om den försäkrade ska beviljas eftergift oavsett anledningen till att en ersättning har betalats ut felaktigt. En försäkrad som orsakat en felaktig utbetalning genom att ha lämnat felaktiga uppgifter, inte fullgjort sin uppgifts- eller anmälningsskyldighet är återbetalningsskyldig oavsett om han eller hon handlat avsiktligt, oavsiktligt eller oaktsamt. Men om den försäkrade avsiktligt har lämnat oriktiga uppgifter eller låtit bli att anmäla ändrade förhållanden är det ett mycket starkt skäl mot att bevilja eftergift. Det kan dock i vissa speciella fall finnas andra skäl som talar för att eftergift ändå ska beviljas.

I ett annat mål konstaterade Högsta förvaltningsdomstolen att det aktuella återbetalningskravet gällde utbetalningar som hade sin grund i brott mot Försäkringskassan. Enligt domstolen behövde detta i och för sig inte utesluta att eftergift kunde beviljas men i ett sådant fall borde det krävas mycket starka skäl för att eftergift till någon del skulle kunna medges. (HFD 7626-10)

Enligt 108 kap. 2 § SFB blir en försäkrad återbetalningsskyldig om han eller hon inte uppfyller sin anmälningsskyldighet. Det krävs inte att den försäkrade borde ha insett att han eller hon var anmälningsskyldig. I vissa fall kan denna skyldighet dock bli orimligt sträng och då kan den försäkrade beviljas eftergift (jfr Rune Lavin, Återbetalning av social ersättning s. 159). I vissa fall kan det vara svårt för den försäkrade att inse att han eller hon borde ha anmält ändrade förhållanden. Om Försäkringskassan anser att den försäkrade inte skäligen bort eller kunnat inse att han eller hon var anmälningsskyldig kan det vara ett skäl som talar för eftergift (jfr prop. 2008/09:200 s. 571).

11.2 Den försäkrades uppfattning om utbetalningens riktighet

Att den försäkrade inte förstått att en utbetalning varit felaktig kan tillmätas betydelse i frågan om eftergift. Sådan god tro är per definition utesluten när återbetalningsskyldigheten grundas på att den försäkrade medvetet lämnat felaktiga uppgifter till Försäkringskassan eller när den försäkrade insett att en utbetalning varit felaktig.

Även om Försäkringskassan bedömer att den försäkrade skäligen borde ha insett att en utbetalning varit felaktig, kan det vara så att han eller hon faktiskt inte förstått detta. Vid bedömningen av om eftergift ska beviljas finns det möjlighet att ta hänsyn till den försäkrades förutsättningar att inse felaktigheten. Den försäkrades faktiska uppfattning kan alltså vägas in i bedömningen.

Kammarrätten i Stockholm bedömde i ett mål att den försäkrade skäligen borde ha insett att utbetalningarna av föräldrapenning från och med en viss tidpunkt varit felaktiga. Enligt kammarrättens mening fanns dock anledning att även därefter beakta de ojämna utbetalningarna och svårigheten att vissa månader inse att föräldrapenningen varit felaktig. Domstolen beslutade utifrån dessa förhållanden att den försäkrade skulle beviljas eftergift. (KRNS 6121-07)

11.3 Om Försäkringskassan orsakat eller medverkat till den felaktiga utbetalningen

Försäkringskassan kan orsaka eller medverka till en felaktig utbetalning på olika sätt. I vissa fall kan detta vara ett skäl för att bevilja eftergift.

11.3.1 När Försäkringskassan har känt till de korrekta uppgifterna eller ändrade förhållanden

En försäkrad kan ha anmält ändrade förhållanden till Försäkringskassan, men Försäkringskassan kan ändå av olika skäl ha fortsatt att betala ut en förmån felaktigt.

Om det funnits skäl för Försäkringskassan att utreda en viss utbetalning, och Försäkringskassan dröjt med det kan det vara ett skäl för att bevilja eftergift. Exempel på ett sådant skäl kan vara att den försäkrade anmält ett visst förhållande till Försäkringskassan eller att Försäkringskassan fått trovärdiga och pålitliga uppgifter från en annan myndighet om att en försäkrad får ersättning på felaktiga grunder. Ett annat exempel är om en försäkrad har lämnat uppgifter till Försäkringskassan som påverkar rätten till ersättning, men inte tänkt anmäla ändrade förhållanden. I det fallet har Försäkringskassan inte fått en anmälan om ändrade förhållanden, men det har ändå kommit in uppgifter som gör att rätten till ersättning borde utredas.

I ett mål framförde Kammarrätten i Stockholm som skäl för att den försäkrade skulle beviljas eftergift att Försäkringskassan varit delvis ansvarig för de felaktiga utbetalningarna som pågått under flera år. Försäkringskassan

hade beslutat om att rätten till ersättning hade upphört, men inte registrerat att ersättningen skulle upphöra. (KRNS 4863-08)

11.3.2 Försäkringskassans dröjsmål med en utredning

Om Försäkringskassan dröjt med att utreda en utbetalning kan det vara ett skäl för eftergift. Om Försäkringskassan har dröjt med utredningen, ska handläggaren utreda om fördröjningen uteslutande beror på omständigheter som Försäkringskassan råder över eller om den försäkrade på ett eller annat sätt har skuld till att utredningen tagit lång tid.

Kammarrätten i Göteborg konstaterade i ett mål att tiden mellan impuls till utredning och beslut om återkrav var lång – drygt fyra år. Kammarrätten sänkte i målet det totala återbetalningspliktiga beloppet till hälften. Det återkrävda beloppet uppgick ursprungligen till 100 000 kronor. (KRNG 136-10)

När den försäkrade orsakat den felaktiga utbetalningen får Försäkringskassans dröjsmål inte samma betydelse. Kammarrätten i Stockholm har prövat frågan om eftergift i ett mål där den försäkrade hade lämnat felaktiga uppgifter om sin inkomst och Försäkringskassan hade fastställt för hög sjukpenninggrundande inkomst. Till följd av det fick den försäkrade för hög sjukpenning. Kammarrätten anförde att

- det var den försäkrade som orsakat att sjukpenning hade betalats ut med ett för högt belopp
- den försäkrade under hela förloppet haft möjlighet att upplysa Försäkringskassan om de faktiska förhållandena
- beslutet i återbetalningsärendet hade kunnat fattas tidigare om den försäkrade hade lämnat korrekta uppgifter.

I det här fallet var inte Försäkringskassans långa handläggningstid – cirka två år mellan impuls till utredning och beslut om återkrav – ett skäl för att bevilja eftergift. (KRNS 2714-07)

11.3.3 Om Försäkringskassan har hjälpt till att fylla i ansökan

När den försäkrade undertecknar en ansökan om ersättning ansvarar han eller hon för att uppgifterna i ansökan är riktiga och fullständiga. Detta gäller även om den försäkrade har fått hjälp med att fylla i ansökan. Att den som har hjälpt till med att fylla i ansökan är en tjänsteman på Försäkringskassan tar inte ifrån den försäkrade hans eller hennes ansvar för uppgifterna i ansökan. Att Försäkringskassan har bidragit till att uppgifterna i ansökan har blivit felaktiga eller ofullständiga kan emellertid vara ett skäl för att medge eftergift. Se FÖD-dom 434-1988, är refererad FÖD 1989:16.

11.4 Eftergift av ekonomiska skäl

Försäkringskassan kan bevilja en försäkrad eftergift av ekonomiska skäl när han eller hon inte kan betala tillbaka hela det felaktigt utbetalade beloppet.

Försäkringskassan ska då göra en individuell bedömning utifrån den försäkrades framtidsutsikter att kunna betala sin skuld. I bedömningen kan Försäkringskassan förutom arbetsinkomster också ta hänsyn till eventuella tillgångar.

I rättspraxis har ekonomiska skäl godtagits i bland annat FÖD-dom 191-1988 och FÖD-dom 1153-1989.

11.4.1 Utredning av den försäkrades betalningsförmåga

Om den försäkrade uppger att han eller hon inte kan betala sin skuld måste det utredas. Hur och i vilken omfattning utredningen görs beror på omständigheterna i det enskilda ärendet.

Om den försäkrade är återbetalningsskyldig för ett lågt belopp, finns generellt en högre presumtion för att han eller hon kan betala skulden än om det handlar om ett högre belopp. Det innebär att ett lågt belopp kan vara ett skäl mot eftergift.

Kammarrätten i Jönköping konstaterade i ett mål att den försäkrade uppgett att hans ekonomiska situation inte medgav någon återbetalning av det aktuella beloppet och att Försäkringskassan i allt väsentligt låtit denna uppgift stå oemotsagd (KRNJ 1280-08).

I ett annat mål hade en försäkrad uppgett att hon hade en mycket ansträngd ekonomi. Detta uttalande hade inte bemötts av Försäkringskassan. Med hänsyn bland annat till att Försäkringskassan inte bemött den försäkrades uppgift, ansåg kammarrätten att det fanns skäl att delvis bevilja eftergift. (KRNS 3668-08)

Även om en bristande betalningsförmåga är ett skäl som talar för eftergift, kan det i det enskilda fallet finnas andra tyngre vägande skäl som talar emot ett beslut om eftergift. Ett exempel på det är ett mål i Högsta Förvaltningsdomstolen (HFD 7626-10). Målet gällde en försäkrad som var återbetalningsskyldig för utbetalningar som hade sin grund i brott mot Försäkringskassan. Högsta förvaltningsdomstolen anförde att den försäkrades dåliga ekonomi inte vägde särskilt tungt vid bedömningen av eftergift i detta fall. Den försäkrade hade nämligen under en följd av år haft dubbla inkomster, dels genom eget arbete, dels i form av ersättning från Försäkringskassan.

11.4.2 Om den försäkrade har fler skulder eller är beviljad skuldsanering

Om den försäkrade har flera skulder som drivs in av Kronofogdemyndigheten (KFM), eller har skuldsanering påverkar det den försäkrades betalningsförmåga. Uppgifterna ger ofta en prognos av hur den försäkrades ekonomi kommer att vara under en längre tidsperiod och ska vägas in i bedömningen av betalningsförmågan.

11.4.3 Beräkning av betalningsförmåga

När Försäkringskassan bedömer den försäkrades betalningsförmåga och de ekonomiska konsekvenserna av ett återkravsbeslut ska Försäkringskassan ta hjälp av samma beräkningsmodell som KFM använder vid indrivning av fordringar. Men Försäkringskassans beräkning av betalningsförmågan är ungefärlig och inte en exakt beräkning.

KFM bestämmer varje år ett normalbelopp. Normalbeloppet finns i KFM:s föreskrifter om bestämmande av förbehållsbelopp vid utmätning av lön. Det ska räckta till gäldenärens alla vanliga levnadskostnader utom bostadskostnaden. Till de vanliga levnadskostnaderna räknas utgifter för mat, kläder, tvätt, hygien, gas, elektricitet, telefon, TV-avgift, försäkringar, fackföreningsavgifter och andra medlemsavgifter samt mindre utgifter för tillfälliga behov.

Förbehållsbeloppet är det belopp som den försäkrade behöver för sin dagliga livsföring. Det räknar KFM fram vid utmätning av lön. Förbehållsbeloppet räknas fram individuellt utifrån normalbeloppet. I förbehållsbeloppet ingår normalbeloppet samt kostnader för hyra, eventuella kostnader för inkomstens förtjänande, utgifter för sjukdom och barnomsorgsavgifter. I detta belopp ingår till exempel utgifter för glasögon och tandvård när en sådan utgift ska betalas.

Uppgifter om relevanta belopp finns i KFM:s föreskrifter om bestämmande av förbehållsbeloppet vid utmätning av lön. Se vidare www.kronofogden.se där det också finns en webbtjänst med räknehjälp.

Vilket tidsperspektiv som gäller när man bedömer personens betalningsförmåga är inte tydligt reglerat, vare sig när det gäller återbetalningskyldighet enligt 108 kap. 2 § SFB eller likartade återkravsbestämmelser som till exempel 23 d § FAS. Kammarrätten uttalade i ett avgörande att bedömningen av återbetalningsförmågan ska göras utifrån en prognos av en överblickbar framtid (KRSU 3436-2000).

Den försäkrades tillgångar

Den försäkrades tillgångar kan tas med vid bedömningen av den försäkrades betalningsförmåga. Tillgångar kan till exempel vara pengar på banken, aktier, obligationer, bostadsrätter, villor, fritidshus, bilar och båtar.

Vid bedömningen av eftergift ska handläggaren i regel utgå från de uppgifter som Försäkringskassan har om den försäkrades tillgångar och behöver inte göra någon beräkning av det faktiska värdet på tillgångarna.

Om den försäkrade har en bostadsrätt, villa eller bil utgår man från att det finns ett övervärde på bostaden eller bilen.

Metodstöd – tidsperspektiv

Försäkringskassan ska bedöma om den försäkrade kommer att få en sådan ekonomi att han eller hon kan betala tillbaka hela eller delar av skulden. Normalt är det rimligt att göra denna bedömning för tre år framåt. Men om

personen genomgår en skuldsanering eller studerar, och kommer att få avsevärt förbättrad betalningsförmåga efter skuldsaneringen eller studierna kan tidsperioden dock vara längre.

Tidsperioden på tre år framåt gäller bara för ställningstagandet till betalningsförmågan och den faktiska återbetalningstiden kan bli längre än tre år. Se även vägledning 2005:2 Fordringshantering hos Försäkringskassan.

11.5 Högt återkravsbelopp eller lång återkravsperiod

Om det handlar om ett högt återkravsbelopp eller en lång återkravsperiod kan det vara oskäligt att återkräva hela beloppet på grund av att

- den försäkrade inte bedöms kunna betala hela beloppet
- orsaken till att beloppet blivit så stort eller återkravsperioden så lång är att Försäkringskassan fortsatt att betala ut ersättning på samma nivå trots att det funnits skäl att besluta om att ersättningen skulle upphöra eller minskas.

Se mer om den försäkrades betalningsförmåga i avsnitt 11.4 och Försäkringskassans dröjsmål med utredningen i avsnitt 11.3.2.

Det förekommer att domstolar vid prövning av eftergift tar hänsyn till ett högt återkravsbelopp eller en lång återkravsperiod utan att detta kopplas ihop med en bristande betalningsförmåga eller att Försäkringskassan underlåtit att reagera mot en felaktig utbetalning. Ofta hänvisar domstolarna här till RÅ 2008 ref. 2. Det målet gällde en person som var återbetalningskyldig av ersättning från en arbetslöshetskassa. Personen hade fått felaktiga utbetalningar under åren 1995–2001. Kammarrätten ansåg att personen inte visat att det fanns personliga eller ekonomiska skäl till att efterge delar av beloppet. Men med hänsyn till att så lång tid förflutit mellan tidpunkten för de felaktiga utbetalningarna och den tidpunkt då felet upptäcktes, fann kammarrätten dock att det var skäligt att efterge skulden avseende den felaktigt utbetalda ersättningen för åren 1995 till och med 1998. Målet överklagades till Högsta förvaltningsdomstolen, som påpekade att arbetslöshetskassan under en följd av år fortsatt att betala ut arbetslöshetsersättning på bristande underlag och det var oklart varför arbetslöshetskassan fortsatt betala ut. Högsta förvaltningsdomstolen gjorde följande bedömning: ”Med hänsyn till dessa oklarheter, till den tid felaktigheterna pågått och till återbetalningsbeloppets storlek i relation till [personens] nuvarande ekonomiska situation, får det anses skäligt att en viss del av återbetalningsbeloppet efterges. Den avvägning som underinstanserna därvid gjort bör godtas.”

Ett högt återkravsbelopp eller att återkravet omfattar en lång tidsperiod kan alltså vara skäl som talar för eftergift. Ett starkt skäl mot att bevilja eftergift är om det är den försäkrade som orsakat den felaktiga utbetalningen.

Det finns exempel på rättspraxis där ett högt återkravsbelopp inte ansetts vara skäl för eftergift.

Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 1055–1058-09) ansåg att det inte fanns skäl att bevilja eftergift bara för att det sammanlagda återkravsbeloppet var högt. Detta särskilt då den försäkrade medvetet lämnat ofullständiga och delvis oriktiga uppgifter i samband med en försäkringsmedicinsk utredning.

Högsta förvaltningsdomstolen (mål nr 7626-10) ansåg att det faktum att återbetalningskravet gällde ett stort belopp inte utgjorde skäl för eftergift. Detta eftersom den försäkrade orsakat de felaktiga utbetalningarna och hade kunnat begränsa dem genom att anmäla de rätta förhållanden till Försäkringskassan.

11.6 Den försäkrade betalar tillbaka innan beslut fattas om återkrav

Emellanåt hör en person av sig till Försäkringskassan och vill betala tillbaka ett felaktigt utbetalat belopp innan Försäkringskassan har utrett den felaktiga utbetalningen. Även då ska Försäkringskassan alltid utreda om den försäkrade är återbetalningsskyldig och om det finns skäl att bevilja eftergift.

Att en person vill betala tillbaka eller har betalat tillbaka en felaktig utbetalning är dock ett skäl som talar emot eftergift, eftersom det tyder på att personen har betalningsförmåga.

11.7 Den försäkrades hälsa

Den försäkrades hälsa kan vara ett skäl för att bevilja eftergift. Allvarlig eller långvarig sjukdom kan påverka såväl den försäkrades betalningsförmåga eller insikten om att en utbetalning är felaktig.

Kammarrätterna har i ett flertal mål ansett den försäkrades hälsa varit skäl som talat för eftergift.

- Den försäkrade fick försörjningsstöd och led av psykisk sjukdom (KRNS 5649-08)
- Den försäkrade led av en psykisk sjukdom och hade hel sjukersättning. Med hänsyn till bland annat dessa omständigheter ansåg Kammarrätten i Jönköping att halva återkravsbeloppet, närmare 600 000 kronor, skulle efterges. (KRNJ 2473-08)
- Den försäkrade hade genomgått ett stort antal hjärtoperationer. Kammarrätten i Jönköping eftergav två tredjedelar av den felaktiga utbetalningen på 615 000 kronor. (KRNJ 1280-08)
- Den försäkrade hade orsakat den felaktiga utbetalningen. Kammarrätten i Sundsvall ansåg att den försäkrades agerande var ett starkt skäl mot eftergift. Men det fanns också starka skäl för eftergift. Den försäkrade saknade enligt en utredning från Kronofogdemyndigheten realiserbara tillgångar, han led av en allvarlig depression, hade beviljats fortsatt sjukersättning och förväntades inte kunna återgå i arbete innan pensionen. Kammarrätten beviljade eftergift med en tredjedel av den felaktiga utbetalningen på 420 000 kronor. (KRSU 3358–3359-07)

Det finns även exempel på rättspraxis från kammarrätterna där det inte funnits skäl att bevilja eftergift, trots att den försäkrade varit sjuk.

I ett fall hade den försäkrade varit medveten om att han lämnat felaktiga uppgifter. Som skäl för eftergift uppgav den försäkrade att han var sjuk och inte kunde återgå i arbete inom den närmaste framtiden. Det handlade också om ett stort belopp, närmare 800 000 kronor. Kammarrätten i Stockholm ansåg dock inte att dessa skäl räckte för att bevilja eftergift. (KRNS 528-09).

11.8 Den försäkrades ålder

Det förekommer att domstolar som grund för eftergift hänvisar till den försäkrades ålder. Men enligt Försäkringskassan finns det inget stöd i förarbeten eller i uttalanden från Högsta Förvaltningsdomstolen för att se ålder som ett skäl för eftergift. Försäkringskassan anser därför att den försäkrades ålder inte ska vägas in i bedömningen av om eftergift ska beviljas. (Rättsfallsöversikt FK Anser 2012:1)

Däremot kan den försäkrades ålder ha betydelse för dennes ekonomiska och sociala situation. Ett skäl emot eftergift kan vara att den försäkrade är ung och att han eller hon därför har lång tid på sig att få en betalningsförmåga. Men då måste det också finnas skäl till att anta att den försäkrade kommer att få betalningsförmåga.

12 Eftergiftsbedömning enligt andra regler än 108 kap. 11 §

Några förmåner omfattas av andra regler om eftergift än 108 kap. 11 §. Det här kapitlet beskriver vilka regler som gäller för eftergift av bostadsbidrag, aktivitetsstöd, utvecklingsersättning, etableringstillägg och bostadsersättning.

12.1 Bostadsbidrag

I 108 kap 12–14 §§ SFB finns särskilda regler om eftergift som bara gäller för bostadsbidrag.

12.1.1 Förutsättning för att pröva rätten till eftergift

För att Försäkringskassan ska kunna pröva rätten till eftergift måste den sökande och dennes medsökande ha fullgjort anmälningsskyldigheten enligt 110 kap. 46 och 47 §§ SFB. Om de inte har anmält ändrade förhållanden kan frågan om eftergift ändå prövas om de inte skäligen borde ha insett att de var skyldiga att göra en sådan anmälan (108 kap. 14 § SFB).

Om hushållet medvetet eller av oaktsamhet lämnat felaktiga uppgifter till grund för bedömningen av rätten till bostadsbidrag, får kravet på återbetalning inte efterges (108 kap. 13 § SFB).

Bestämmelserna innebär att Försäkringskassan bara ska bedöma och kan bevilja eftergift när den försäkrade

- fullgjort sin uppgifts- och anmälningsskyldighet
- inte fullgjort sin uppgifts- och anmälningsskyldighet, men Försäkringskassan bedömer att han eller hon inte skäligen borde ha insett att det fanns en uppgifts- och anmälningsskyldighet
- oavsiktligt lämnat felaktiga uppgifter till grund för bedömningen av rätten till bostadsbidrag.

12.1.2 Bedömning av betalningsförmåga

Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl för eftergift ska Försäkringskassan ta hänsyn till vilken förmåga den sökande och eventuell medsökande har att kunna betala tillbaka bidraget (108 kap. 12 § SFB).

Försäkringskassan ska bedöma den försäkrades möjligheter att återbetala skulden och utgå från en helhetsbild av den försäkrades ekonomiska situation. Det innebär att man inte bara ska se till hur den försäkrades ekonomi ser ut när bedömningen görs, utan också hur den kommer att bli i framtiden och hur den varit tidigare. I bedömningen ska även tillgångar som går att sälja vägas in (prop. 1998/99:77 s. 9).

En försäkrad som helt saknar betalningsförmåga och som inte kan förväntas återfå den under överblickbar framtid, bör beviljas hel eftergift. En försäkrad som har förmåga att betala tillbaka skulden ska alltså inte beviljas eftergift på grund av bristande betalningsförmåga.

Beskrivningen i avsnitt 11.4–11.4.3 om eftergift av ekonomiska skäl och den försäkrades betalningsförmåga gäller även för bostadsbidrag.

12.1.3 Andra omständigheter som kan vara skäl för eller emot eftergift

Varken lagtext eller förarbeten utesluter möjligheten att ta hänsyn till andra omständigheter än just betalningsförmåga i det enskilda fallet. Det går alltså att bevilja eftergift även när den försäkrade har förmåga att betala tillbaka kravet. I ett sådant fall måste dock skälen som talar för eftergift vara mycket starka. Vid bedömningen av eftergift kan ledning tas i kapitel 11 i den här vägledningen.

Eftersom den försäkrade är strikt återbetalningsskyldig för felaktigt utbetalat bostadsbidrag finns det inte, förrän vid eftergiftsprövningen, skäl att ta ställning till vems agerande som orsakat den felaktiga utbetalningen. Om det är den försäkrade som orsakat den felaktiga utbetalningen genom att lämna felaktiga uppgifter bör detta beaktas som ett skäl emot att bevilja eftergift. Detsamma får anses gälla om den försäkrade medvetet tagit emot felaktig ersättning och inte anmält detta till Försäkringskassan. Om den försäkrade däremot inte skäligen borde ha insett att utbetalningen varit felaktig kan det tala för att eftergift ska beviljas.

Försäkringskassan har också i allmänt råd uttryckt att eftergift kan beviljas om den försäkrades medicinska eller sociala rehabilitering skulle äventyras om denne tvingades att återbetala bostadsbidrag (RAR 2001:8 till 108 kap. 14 § SFB). Social rehabilitering kan exempelvis innebära att en myndighet har fastställt ett särskilt rehabiliteringsprogram som ska leda till återanpassning. En förutsättning för eftergift är då att programmet följs.

Vid bedömning av eftergift för en försäkrad som inte helt saknar betalningsförmåga får samtliga omständigheter vägas samman. Som ovan angivits ska en skälighetshänsyn vara ledande för bedömningen.

12.2 Aktivitetsstöd och utvecklingsersättning

Reglerna om eftergift som gäller aktivitetsstöd och utvecklingsersättning finns i 23 d § FAS.

Återkravet kan efterges om det med hänsyn till den återbetalningsskyldiges personliga eller ekonomiska förhållanden eller andra omständigheter finns särskilda skäl för det. Vid bedömningen av eftergift kan ledning tas i kapitel 11 i den här vägledningen.

12.3 Etableringstillägg och bostadsersättning

Reglerna om eftergift som gäller etableringstillägg och bostadsersättning finns i 3 kap. 20 § förordningen (2010:407) om ersättning till vissa ny-anlända invandrare. Återkravet kan efterges om det med hänsyn till den återbetalningsskyldiges personliga eller ekonomiska förhållanden eller andra omständigheter finns särskilda skäl för det. Vid bedömningen av eftergift kan ledning tas i kapitel 11 i den här vägledningen.

13 Beslut om återkrav

Kapitlet beskriver övergripande vad Försäkringskassans beslut om återkrav ska innehålla. Se vidare vägledning 2004:7 Försäkringskassan och förvaltningslagen och vägledning 2001:7 Omprövning, ändring och överklagande av Försäkringskassans beslut.

13.1 Utredningen är klar

Försäkringskassan ska besluta om återkrav mot en person när Försäkringskassan har kommit fram till att

- personen är återbetalningsskyldig och det inte finns några skäl att bevilja eftergift
- personen är återbetalningsskyldig och det finns skäl att helt eller delvis bevilja eftergift.

13.2 Skillnaden mellan beslut om återkrav och beslut om att rätten till ersättning ska upphöra

I en del ärenden kan det vara aktuellt att både ställa ett återkrav och att fatta beslut om att rätten till ersättning ska upphöra eller minska. Ett beslut om återkrav gäller för förfluten tid och ett beslut om att rätten till ersättning ska upphöra eller minska gäller framåt i tiden.

I vissa ärenden är det särskilt utsedda beslutsfattare som ska bedöma rätten till ersättning för förfluten tid och beslutsfattaren ska dokumentera sin bedömning i journalen. Se mer om den särskilda beslutsordningen i avsnitt 13.3 och i vägledningen 2004:7.

I beslutet om att rätten till ersättning ska upphöra eller minskas ingår det inte någon bedömning av rätten till ersättning för förfluten tid, men om det är aktuellt ska det framgå att Försäkringskassan kommer att utreda ett eventuellt återkrav för förfluten tid.

Det är först i samband med återkravsbeslut som bedömningen om rätten till ersättning för förfluten tid får rättsverkningar. Detta ställningstagande ska alltid vara en del av motiveringen i återkravsbeslutet. Ett beslut om återkrav har rättsverkan bakåt i tiden.

Se vidare vägledningar om respektive förmån.

13.3 Vissa beslut om återkrav ska beslutas enligt den särskilda beslutsordningen

Enligt Försäkringskassans arbetsordning ska en särskild beslutsordning tillämpas för vissa ärenden (se avsnittet Försäkrings- och bidragsärenden Försäkringskassans arbetsordning). Den särskilda beslutsordningen innebär

att beslutet ska fattas av en särskilt utsedd beslutsfattare efter föredragning av handläggaren. Handläggaren utreder ärendet och lämnar förslag till beslut. Se mer om den särskilda beslutsordningen i vägledning 2004:7.

Den särskilda beslutsordningen ska tillämpas när Försäkringskassan överväger att besluta om återkrav där det felaktiga beloppet överstiger 40 000 kronor brutto.

Om beslutsfattaren och återkravshandläggaren är oeniga om beslutet har handläggaren rätt att få sin avvikande mening antecknad (19 § andra stycket FL). Den avvikande meningen ska framgå av beslutsbrevet. Se Försäkringskassans riktlinjer (2005:14) om att skriva beslut i Försäkringskassan.

13.4 Kommunikering

Det här avsnittet beskriver kortfattat vad som gäller för kommunikering av beslut om återkrav. Utförlig beskrivning av bestämmelserna och hanteringen av kommunikering finns i vägledningen (2004:7) Försäkringskassan och förvaltningslagen.

13.4.1 Reglering i förvaltningslagen

Försäkringskassan får inte avgöra ett ärende utan att den försäkrade har underrättats om en uppgift som har tillförts ärendet genom någon annan och fått tillfälle att yttra sig över den. Ett undantag från denna så kallade kommuniceringsskyldighet är om beslutet inte går den försäkrade emot. (17 § förvaltningslagen [1986:223])

13.4.2 Huvudregel – kommunikering ska ske i återkravsärenden

Reglerna om kommunikering innebär att den försäkrade ska kommuniceras om

- beslutet går den försäkrade emot och
- en uppgift, som ligger till grund för beslutet, har tillförts ärendet från någon annan än den försäkrade.

Ett beslut om att den försäkrade ska betala tillbaka ersättning går den försäkrade emot.

Ett beslut om återkrav baseras i många ärenden på uppgifter som redan finns i ett förmånsärende. Den försäkrade kan tidigare ha fått ta del av dessa uppgifter vid en kommunikering av ett beslut om rätten till ersättning. Även när Försäkringskassan tillför återkravsärendet uppgifter som myndigheten har fått i ett annat ärende, exempelvis i ett förmånsärende, ska uppgifterna kommuniceras. Det har inte någon betydelse om den felaktiga utbetalningen har gjorts i det förmånsärende som uppgifterna har hämtats från. Uppgifterna har nämligen hämtats in eller getts in som underlag för beslutet i det andra ärendet, inte som underlag i återkravsärendet. Se mer i vägledning 2004:7.

Det innebär att innan Försäkringskassan fattar beslut om att den försäkrade ska betala tillbaka en felaktig utbetalning ska den försäkrade få tillfälle att yttra sig över handlingarna i ärendet.

13.4.3 Beslut om ej återbetalningsskyldighet eller hel eftergift behöver inte kommuniceras

Ibland krävs det ingen kontakt med den försäkrade för att göra bedömningen att han eller hon inte är återbetalningsskyldig. Och ibland kan återkravshandläggaren med stöd av uppgifter som Försäkringskassan har tillgång till göra bedömningen att den försäkrade är återbetalningsskyldig men att hel eftergift bör beviljas. Ett beslut om att den försäkrade inte är återbetalningsskyldig eller att den försäkrade är återbetalningsskyldig men beviljas hel eftergift behöver inte kommuniceras. Ett sådant beslut går inte den försäkrade emot.

Observera att beslut om att delvis bevilja eftergift ska kommuniceras, eftersom det innebär att den försäkrade ska betala tillbaka delar av den felaktiga utbetalningen.

13.4.4 Muntlig eller skriftlig kommunikering

Kommunikering kan ske skriftligt eller muntligt. I de flesta ärendena är det lämpligast att kommunikering sker skriftligt. Men det finns inte något hinder mot att kommunicera muntligt.

Ett exempel på när det kan vara lämpligt att kommunicera en försäkrad muntligt om ett återkravsbeslut är när den försäkrade själv kontaktar Försäkringskassan och meddelar att hon eller han fått för mycket ersättning. Vid muntlig kommunikering är det viktigt att handläggaren

- underrättar den försäkrade om de uppgifter som tillförts av annan än den försäkrade,
- ger den försäkrade möjligheten att yttra sig över uppgifterna,
- berättar vilket beslut Försäkringskassan har för avsikt att fatta,
- förklarar grunden till beslutet och
- dokumenterar vilken information som lämnats till den försäkrade och de invändningar och synpunkter som den försäkrade har på uppgifter som lämnats av andra än den försäkrade och på beslutet som Försäkringskassan har för avsikt att fatta.

13.5 Underrättelse om beslutet

Huvudregeln är att den försäkrade ska underrättas om Försäkringskassans beslut och detta gäller oavsett om den försäkrade bedöms vara återbetalningsskyldig, inte bedöms vara återbetalningsskyldig, helt eller delvis beviljas eftergift. Därför ska Försäkringskassan i de flesta ärendena skicka ett skriftligt beslut som kan omprövas eller överklagas, men det finns vissa situationer när Försäkringskassan inte behöver meddela den försäkrade om beslutet.

En situation när Försäkringskassan inte behöver underrätta den försäkrade är när den försäkrade inte ens är medveten om att en återkravsutredning har inletts och beslutet är positivt för honom eller henne. Det kan exempelvis röra sig om ett mindre belopp som Försäkringskassan har beslutat att den försäkrade inte behöver betala tillbaka eller att den försäkrade inte är återbetalningsskyldig för ersättning som har betalats ut för tid före Skatteverkets beslut om dödförklaring. Om den försäkrade inte underrättas ska beslutet antecknas i akten.

När Försäkringskassan har haft någon form av kontakt med den försäkrade i ett ärende om återkrav ska han eller hon alltid få ett beslut från Försäkringskassan.

13.5.1 Dödsbo

Om den försäkrade är avliden och Försäkringskassan kommer fram till att den försäkrade inte var återbetalningsskyldig eller att hel eftergift ska beviljas behöver Försäkringskassan i många fall inte skicka ut något beslut. Det är viktigt att Försäkringskassan dokumenterar i den försäkrades akt

- om ersättning har betalats ut efter registrerat dödsdatum,
- vad detta beror på,
- när rätten till ersättning upphörde,
- eventuell utredning och beslut om återbetalningsskyldighet och
- eventuell utredning och beslut om eftergift.

13.6 Beslut

I detta avsnitt beskrivs de allmänna reglerna för Försäkringskassans beslut i återkravsärenden. Se även vägledning 2004:7 Försäkringskassan och förvaltningslagen och Försäkringskassans riktlinjer om att skriva beslut i Försäkringskassan (2005:14).

13.6.1 Uppgifter i beslutet

Ett beslut om återkrav måste innehålla uppgift om vem som har orsakat den felaktiga utbetalningen. Om det var Försäkringskassan som gjorde det, ska det finnas en bedömning av om den försäkrade hade insett, eller skäligen borde ha insett att utbetalningen var fel. Bedömningen ska tydligt motiveras. Om det var den försäkrade som orsakade den felaktiga utbetalningen ska beslutet innehålla uppgift om hur det gick till.

Beslutet ska också innehålla uppgift om

- den tidpunkt då rätten till ersättning upphörde eller ändrades samt lagstödet för detta
- det felaktigt utbetalade beloppet och hur detta är uträknat
- beloppet är före eller efter skatt.

I vissa fall behövs också uppgift om ersättningen är tim- eller dagberäknad.

Det ska finnas uppgift om den försäkrade är återbetalningsskyldig eller om den försäkrade inte är återbetalningsskyldig. Det ska också finnas en motivering till bedömningen av återbetalningsskyldighet.

När den försäkrade är återbetalningsskyldig ska det finnas beslut i frågan om eftergift och skälen för det beslutet.

När den försäkrade inte beviljas hel eftergift, ska beslutet innehålla uppgift om när ränta börjar löpa (gäller i de förmåner där ränta tas ut) och uppgift om när pengarna ska betalas tillbaka och med vilket betalningssätt.

13.6.2 Hänvisning till rätt bestämmelse

I beslutet om återkrav ska det finnas en hänvisning till vilka bestämmelser som beslutet grundar sig på. Bestämmelserna ska vara de som gällde för den tid som återkravet avser.

Om återkravet gäller ersättning för tid före och efter 2011 hänvisar handläggare till tidigare bestämmelser (till exempel AFL), den aktuella övergångsbestämmelsen i SFBP och till SFB:s bestämmelser.

13.7 När återkravet är beslutat

Ett återkravsbeslut kan ändras och rättas på samma sätt som övriga försäkringsbeslut. Se vidare vägledning 2001:7 Omprövning, ändring och överklagande av Försäkringskassans beslut.

När Försäkringskassan har fattat ett beslut om återkrav övergår kravet till att bli en fordran som ska drivas in. Se vidare vägledning 2005:2 Fordringshantering hos Försäkringskassan.

14 Skatteavdrag och kontrolluppgift

Kapitlet beskriver när Försäkringskassan ska besluta om att återkräva brutto- respektive nettobeloppet av en felaktig utbetalning och hur ett ändrat beslut om återkrav påverkar kontrolluppgiften. Se även vägledning 2005:1 Utbetalning av förmåner, bidrag och ersättningar samt RÅ 1998 not. 42 (RR mål nr 10133-1995).

14.1 När den felaktiga utbetalningen är utbetald innevarande år

När den felaktiga utbetalningen har gjorts under samma år som beslutet om återkrav fattas kan Försäkringskassan justera skatteinbetalningen för den försäkrade. På så sätt behöver man bara återkräva den försäkrade på vad som betalats ut, det vill säga nettobeloppet. Det gäller också om återkravet beslutas i januari och gäller föregående år. Försäkringskassan skickar redovisningen av kontrolluppgifter till Skatteverket i början av februari och därmed hinner man också justera skatteinbetalningen i januari.

Återkrav som gäller föregående år ska ställas på bruttobeloppet (se avsnitt 14.2).

14.1.1 Metodstöd – den felaktiga utbetalningen avser innevarande år

Av praktiska skäl godtar Skatteverket att underlaget till kontrolluppgiften ändras ända fram till dess Försäkringskassan lämnar kontrolluppgiften till Skatteverket, det vill säga till i slutet av januari året efter det år kontrolluppgiften avser. Exakt datum meddelas internt inom Försäkringskassan i samband med varje årsskifte. Underlaget till kontrolluppgiften ska ändras i samband med att Försäkringskassan beslutar om återkravet. Kontrolluppgiften påverkas däremot inte av tidpunkten när den försäkrade betalar tillbaka pengarna. Se även processen för att utreda och besluta om återkrav samt manualen till systemet för kontrolluppgifter.

14.2 När den felaktiga utbetalningen gäller föregående år

När Försäkringskassan har skickat underlaget till kontrolluppgifter till Skatteverket kan Försäkringskassan inte längre justera skatten. Skatten har då tillgodoräknats personen och är inte längre tillgänglig för Försäkringskassan. Därför ska ett krav på återbetalning som gäller föregående år vara på bruttobeloppet, det vill säga beloppet före skatteavdrag. Personen kan sedan få tillbaka skatten genom att begära omtaxering hos Skatteverket (se avsnitt 14.2.3).

Se avsnitt 14.1 för beskrivning av vad som gäller för återkrav som ställs i januari och som avser föregående år.

14.2.1 Ändrar inte underlag för kontrolluppgifter för föregående år

Vid beslut om återkrav av skattepliktiga förmåner som avser föregående år ska Försäkringskassan inte ändra underlaget för kontrolluppgifter. Undantag gäller för den situation som beskrivs i avsnitt 14.1.

14.2.2 Omtaxering av Skatteverket

När Försäkringskassan har beslutat om ett återkrav som avser föregående år kan den försäkrade begära att Skatteverket gör en omtaxering och ha återkravsbeslutet som grund för sin begäran.

Det är viktigt att Försäkringskassan informerar den försäkrade om detta. Skatteverket tillgodoräknar skatten till den försäkrades skattekonto även om han eller hon inte har betalat tillbaka sin skuld till Försäkringskassan.

Skatteverket ändrar taxeringen först när återkravsbeslutet är otvistigt. Det innebär att om den försäkrade har begärt omprövning, överklagat omprövningsbeslutet eller tänker göra det, kommer Skatteverket att avvakta tvisten innan omtaxering sker. Det säkerställer att en omtaxering inte sker utifrån ett återkravsbeslut som kan komma att ändras.

Om den försäkrade inte begär omprövning eller överklagar ett omprövningsbeslut kan Skatteverket hantera omtaxeringen så snart tiden för omprövning eller överklagan har gått ut. När Skatteverket inte längre kan omtaxera finns det möjlighet för den försäkrade att använda extraordinära rättsmedel, det vill säga laga förfall och resning. Den försäkrade ansöker i så fall till aktuell överinstans: kammarrätt eller HFD.

Observera att det faktum att Skatteverket inte längre kan omtaxera inte är något skäl för eftergift.

15 Övrigt

15.1 Skadestånd

I samband med ett åtal i allmän domstol har Försäkringskassan enligt 22 kap. 2 § rättegångsbalken möjlighet att begära att åklagaren för skadeståndstalan. Försäkringskassan ska normalt kräva återbetalning av den försäkrade enligt återbetalningsreglerna i SFB med flera bestämmelser.

I följande situationer kan det vara aktuellt att begära skadestånd i brottmålet, i stället för att besluta om återkrav.

- om den ersättningsberättigade är minderårig
- om den försäkrade har tillgångar och åklagaren är beredd att begära kvarstad
- om fler personer än den försäkrade åtalas för bidragsbrottet.

Vid skadeståndstalan ska kontakt tas med processförare på VO Processjuridik, Rättsavdelningen.

15.2 Bokföring och registrering av dagar

En felaktig utbetalning som leder till att Försäkringskassan beslutar om återkrav av en skattepliktig ersättning ska bokföras om till en fordran.

Om en felaktig utbetalning har lett till att dagar har räknats av i någon dag-ersättningsförmån ska dagarna återställas eftersom den försäkrade inte ska anses ha fått någon ersättning. Det gäller till exempel föräldrapenningförmåner som betalas ut under en begränsad tid. Dagarna ska återställas även om den försäkrade inte anses återbetalningsskyldig eller om han eller hon beviljas eftergift. En felaktig utbetalning ska således aldrig medföra att dagar räknas av i dagersättningar.

Historiken ska rättas först efter att beslutet om återkrav har fattats.

Källförteckning

Lagar:

Socialförsäkringsbalken

Ärverdabalken

Lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag

Lagen (1962:381) om allmän försäkring

Handelsregisterlagen (1974:157)

Aktiebolagslagen (2005:551)

Aktiebolagsförordningen (2005:559)

Lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

Lagen (1977:267) om krigsskadeersättning till sjömän

Lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring

Lagen 1980 (1102) om handelsbolag och enkla bolag

Lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar

Förordningen (1987:978) om ekonomiska föreningar

Lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn

Lagen (1991:1047) om sjuklön

Lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret

Lagen (1993:16) om försäkring mot vissa semesterlönekostnader

Skattebetalningslagen (1997:483)

Socialförsäkringslagen (1999:799)

Lagen (2004:114) om nordisk konvention om social trygghet

Lagen (2005:130) om dödförklaring

EG-fördraget (Fördraget om upprättande av den europeiska ekonomiska gemenskapen)

Rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpning av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen

Rådets förordning (EEG) nr 574/72 av den 21 mars 1972 om tillämpning av förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpning av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen.

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 987/2009 om tillämpningsbestämmelser till förordning (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen

Riksförsäkringsverkets allmänna råd (RAR)

Riksförsäkringsverkets allmänna råd [RAR 2002:14] om återkrav

Förarbeten

Prop. 1979/80:119, Preskriptionslag m.m.

Prop. 1996/97:121, s. 37, Systembrister och missbruk inom socialförsäkringssystemen

Domar

FÖD 1984:22

FÖD 1987:33

FÖD 1991:10

FÖD-dom 1989:16

FÖD-dom 470-1979

FÖD-dom 1266-1979

FÖD-dom 2700-1982

FÖD-dom 2177-1984

FÖD-dom 1240-1987

FÖD-dom 191-1988

FÖD-dom 1153-1989

Kammarrättens i Göteborg mål nr 4220-2003

Kammarrättens i Jönköping mål nr 3091-2004

Kammarrättens i Stockholm mål nr 2229-2001

Kammarrättens i Stockholm mål nr 1039-2003

Kammarrättens i Sundsvall mål nr 3436-2000

NJA 1933 s. 25

NJA 1961 s. 18

NJA 1970 s. 539

NJA 1989 s. 224

NJA 1991 s. 3

NJA 1994 s. 177

Föreskrifter

Försäkringskassans föreskrifter (FKFS 2006:2) om levnadsintyg

Vägledningar

Försäkringskassans vägledning (2001:2) Återbetalning av underhållsstöd

Försäkringskassans vägledning (2001:9) Underhållsstöd

Försäkringskassans vägledning (2001:13) Bostadsbidrag till barnfamiljer och ungdomar

Försäkringskassans vägledning (2001:7) Omprövning, ändring och överklagande av Försäkringskassans beslut

Försäkringskassans vägledning (2002:5) Tandvårdsförsäkringen

Försäkringskassans vägledning (2002:10) Barnbidrag

RFV:s vägledning (2002:17) Efterlevandepension och efterlevandestöd till barn

RFV:s vägledning (2002:18) Bostadstillägg till pensionärer och äldre försörjningsstöd

Försäkringskassans vägledning (2003:5) Aktivitetsstöd

Försäkringskassans vägledning (2004:1) Misstänkt brott

Försäkringskassans vägledning (2004:2) Sjukpenning och samordnande rehabilitering

Försäkringskassans vägledning (2004:3) Försäkringskassan och arkivverksamheten

RFV:s vägledning (2004:4) Förmåner vid ålderdom och dödsfall enligt EG-förordningarna 1408/71 och 574/72 samt enligt konventioner om social trygghet

Försäkringskassans vägledning (2004:7) Försäkringskassan och förvaltningslagen

Försäkringskassans vägledning (2005:1) Utbetalning av förmåner, bidrag och ersättningar

Försäkringskassans vägledning (2005:2) Fordringshantering hos Försäkringskassan

Processer

Försäkringskassans process (2008:02) för att utreda och besluta eller meddela om återkrav

Övrigt:

Hellners, Trygve och Malmqvist – Nya förvaltningslagen med kommentarer, Norstedts Juridik AB, 2003

Lavin – Återbetalning av social ersättning, Norstedts, 1986

Norström, Carl – Förvaltningsförfarandet hos Försäkringskassan, andra upplagan

www.kronofogden.se

www.bolagsverket.se

Sakregister

aktiebolag	23
aktieägare.....	23
aktivitetsstöd.....	13, 26, 37, 51
anmälningsskyldighet	9, 25, 28, 29, 42, 50
assistansersättning	21
avräkning av icke berättigade förmåner.....	18
bedömning av betalningsförmåga.....	50
beräkning av betalningsförmåga	46
beslut	53, 56
beslut om att rätten till ersättning	53
beslut om återkrav	53
betalningsförmåga.....	45, 46, 48, 50
bokföring av dagar	60
bostadsbidrag	13, 22, 37, 50
bostadsersättning	14, 26, 37, 52
bouppteckning	24
bristande betalningsförmåga	45, 47
bristande kunskap	35
bruttobelopp	58
condictio indebiti	16, 17, 26
dröjsmål med utredning	44
dubbelattestering.....	40
dödsbo	24, 40, 56
dödsbodelägare.....	24
eftergift	36, 38, 39, 42, 50, 55
EG-förordning 1408/71.....	62
ekonomisk förening.....	23
ekonomiska skäl	38, 44
etableringsersättning	26
etableringstillägg	14, 26, 37, 52
extraordinära rättsmedel.....	59
felaktig tillämpning	31
felaktig uppgift	50

felaktig utbetalning	25, 42
felaktiga uppgifter	31, 33
felaktigt beslut	33
fordringshantering	41
fullmakt	24
förbehållsbelopp	46
föregående år	58, 59
förening	23
företag	23
förmyndare	21
försummelse	40
förvaltare.....	22
god man.....	22
godmansförordnande.....	22
handelsbolag	23
handelsregistret	23
hälsa.....	48
högt återkravsbelopp	47
innevarande år.....	58
kommanditbolag.....	23
kommanditdelägare	23
kommun	24
kommunicering.....	54
kommuniceringsskyldighet	54
komplementär.....	23
kontrolluppgift	58, 59
lagen om allmän försäkring	10
landsting	24
levnadskostnader.....	46
lång återkravsperiod	47
minderårig	21
misstagsbetalning	16
muntlig kommunikering	55
myndighet	24
nettobelopp	58
normalbelopp.....	46

omprövning	53
omtaxering	58, 59
oriktiga uppgifter	28
personliga omständigheter	36
preskription	26
preskriptionstid	26
RAR 2002:14	40
registrering av dagar	60
räknefel	31
rätten till ersättning ska upphöra	53
sammanvägd bedömning	39
sjuklön	13
sjuklönegaranti	13
skadestånd	60
skatteavdrag	58
skatteinbetalning	58
skriftlig kommunikering	55
skuldsanering	45
skäligen borde ha insett	31, 33, 34, 56
skäligen ha insett	32
skälighetshänsyn	38
socialförsäkringsbalken	10
statligt tandvårdsstöd	26
strikt återbetalningsskyldighet	27, 37
särskild beslutsordning	53
särskilt utsedd beslutsfattare	54
tidsperspektiv	46
tillgångar	46
tilläggsförmåner	26
underhållsstöd	14, 22, 37
underrättelse	55
uppgiftsskyldighet	9, 25, 28, 29
utredning av betalningsförmåga	45
utvecklingsersättning	13, 26, 37, 51
vårdnadshavare	21
ålder	49

återbetalningsbelopp.....	38
återbetalningskyldighet.....	27, 28, 31, 37, 55

Bilaga 1

Anmälningsskyldighet enligt regler före 2011

Försäkringsförmån	Lagrum för anmälningsskyldighet	Lagrum för återbetalningsskyldighet	Kommentar
DAGERSÄTTNING m.m.			
SGI	3 kap. 6 § AFL	20 kap. 4 § AFL	
Sjukpenning	3 kap. 6 § AFL	20 kap. 4 § AFL	
Havandeskapspenning	3 kap. 6 och 9a § AFL	20 kap. 4 § AFL	
Föräldrapenning och TFP	4 kap. 18 § AFL	20 kap. 4 § AFL	
Närståendevård	12 § lag om närståendevård	17 § lag om närståendevård	
Ersättning till smittbärare	9 § lag om ersättning till smittbärare	13 § lag om ersättning till smittbärare	
Frivillig sjukpenningförsäkring	10 § förordn. (1985:733)	10 § förordn. (1985:733)	
Rehabersättning	22 kap. 11 § AFL	20 kap. 4 § AFL	
Aktivitetsstöd		23 § förordn. (1996:1100)	

PENSION m.m.			
Sjuk- eller aktivitetsersättning	16 kap. 8 § AFL	20 kap. 4 § AFL	
Särskild ersättning vid aktivitetsersättning		7 § RFFS 2002:36	
Livränta	6 kap. 7 § LAF	6 kap. 7 § LAF och 20 kap. 4 § AFL	
Bostadstillägg	26 § BTPL	30 § BTPL	

Äldreförsörjningsstöd	11 § ÄFSL och 26 § BTPL	11 § ÄFSL och 30 § BTPL	
Delpension	18 § DPL	19 § DPL	
Inkomstgrundad ålderspension	15 kap. 7 § LIP	14 kap. 1 § LIP	
Garantipension	6 kap. 3–7 §§ GARPL	5 kap. 1 § GPL	
Inkomstprövad änkepension		8 kap. 5 § EPL	
Efterlevandepension		8 kap. 5 § EPL	

FUNKTIONSHINDER m.m.

Bilstöd	15 § bilstödsförordn (1988:890)	16 § bilstödsförordn (1988:890)	
Handikappersättning och vårdbidrag	19 § lag om HE och VB	22 § lag om HE och VB och SFB 20 kap. 4 §	
Assistansersättning	9 § lag om ass.ers.	16 § lag om ass.ers.	

BIDRAG m.m.

Barnbidrag	4 § BBF	12 § ABBL	Begränsad anmälnings-skyldighet
Flerbarnstillägg	5 § BBF	12 § ABBL	Begränsad anmälnings-skyldighet
Förlängt barnbidrag	6 § BBF	8 § lag om FBBL och 12 § ABBL	Begränsad anmälnings-skyldighet
Underhållsstöd	18 § USL	20 § USL	
Bostadsbidrag	24 § BOL	28 § BOL	
Adoptionsbidrag	9 § lag om adoptionsbidrag	9 § lag om adoptionsbidrag och 108 kap. 2 § SFB	

Familjebidrag	11 kap. 6 § förordn. (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga	4 § lag (1991:1488) om handl. av vissa ers. t. den som tjänstgör inom totalförsvaret och 20 kap. 4 § AFL	
---------------	--	--	--

Bilaga 2

Flödesschema om återbetalningskyldighet

